

UIT

**NORGES
ARKTISKE
UNIVERSITET**

Handelshøgskolen i Tromsø

Hvordan kan styret i et aksjeselskap oppfylle sitt ansvar ved å bruke revisors arbeid?

En anbefaling basert på en analyse av rettspraksis i erstatningssaker mot styret og revisor

—

Miriam Ingebrigtsen

Masteroppgave i økonomi og administrasjon – mai 2019

Forord

Denne avhandlingen markerer avslutningen på masterutdanningen i økonomi og administrasjon. Arbeidet med denne oppgaven har vært svært givende og lærerikt. Jeg ønsker å rette en stor takk til mine veiledere førstelektor Henning Sollid og universitetslektor II Bjørn Sælen, som gjennom hele prosessen har bidratt med konstruktive tilbakemeldinger og gode råd. Deres engasjement og faglige ekspertise har vært til stor hjelp.

Til sist ønsker jeg å takke familie, venner og samboer som har bidratt med oppmuntrende ord, godt humør og støtte gjennom arbeidet med oppgaven.

Det har vært fem flotte år på Handelshøgskolen i Tromsø, og studentlivet kommer i aller høyeste grad til å bli savnet. Nå venter nye utfordringer i arbeidslivet.

Tromsø, mai 2019.

Miriam Ingebrigtsen

Sammendrag

I de siste årene har det vært flere erstatningssaker som omhandler styrets og revisors ansvar i aksjeselskaper. Erstatningssakene har oppstått på grunn av økonomiske tap, hvilket betyr at styret eller revisor kanskje ikke har oppfylt sitt ansvar. Styret er et selskapsorgan som etter aksjeloven er tillagt et stort ansvarsområde. Siden styret er tillagt et stort ansvarsområde, kan det være vanskelig for styret å oppfylle sitt ansvar. Dette fordi styret har et stort ansvarsområde i forhold til mulig arbeidsinnsats. Revisor derimot, har et mindre ansvarsområde, men legger ned en stor arbeidsmengde. Det er dermed enklere for revisor å oppfylle sitt ansvar. For at styret skal kunne oppfylle sitt ansvar, kan man påstå at styret må legge ned en like stor arbeidsmengde som revisor. Dette er imidlertid ikke gjennomførbart i praksis. Det styret derimot kan gjøre for å oppfylle sitt ansvar, er å bruke revisors arbeid. Å benytte seg av revisors arbeid kan være en hensiktsmessig løsning. Gjennom sitt lovpålagte arbeid utfører revisor oppgaver som er relevante for styret, da styret og revisor har flere sammenfallende ansvarsområder. Som følge er problemstillingen for denne avhandlingen:

«Hvordan kan styret i et aksjeselskap oppfylle sitt ansvar ved å bruke revisors arbeid?»

Ettersom styret og revisor har flere sammenfallende ansvarsområder, har jeg i denne avhandlingen valgt å fokusere på følgende områder:

1. Feilinformasjon i årsregnskapet
2. Intern kontroll
3. Forsvarlig egenkapital og likviditet

Metodevalget for denne oppgaven er en kombinasjon av rettsvitenskapelig metode og samfunnsvitenskapelig metode. Som en følge av at jeg har et tema som er regulert av lovverk, har jeg brukt rettskilder som teorigrunnlag. Avhandlingen tar utgangspunkt i en rettsvitenskapelig metode, herunder rettsdogmatisk metode. Videre består oppgaven av en samfunnsvitenskapelig metode. I denne sammenheng har jeg brukt en kvalitativ innsamlingsmetode for å innhente rettsavgjørelser i erstatningssaker mot styret og revisor. Erstatningssakene omhandler økonomiske tap i forbindelse med feilinformasjon i årsregnskapet, intern kontroll, og forsvarlig egenkapital og likviditet. De innsamlede rettsavgjørelsene bidrar til å belyse partenes ansvar, samt hvordan styret kan oppfylle sitt ansvar ved å bruke revisors arbeid.

Ved å gjennomgå og analysere utvalgte rettsavgjørelser, fant jeg at styret kan bruke revisors arbeid ved flere anledninger. I denne forbindelse har jeg utarbeidet 13 tiltak som styret kan gjennomføre for å oppfylle sitt ansvar ved å bruke revisors arbeid. Alle de anbefalte tiltakene bør nedfelles i selskapets styreinstruks, for å sikre en systematisk gjennomføring. I denne forbindelse har jeg utarbeidet forslag til en styreinstruks.

En forutsetning for at styret skal kunne oppfylle sitt ansvar ved å bruke revisors arbeid, er at styret inntar en aktiv rolle. En annen forutsetning er et gjensidig samarbeid og kommunikasjon mellom partene. Gjensidig samarbeid og kommunikasjon er momenter alle anbefalte tiltak bygger på.

Nøkkelord: aksjeselskap, aksjeloven, styret, styreansvar, ansvarsoppfyllelse, styreinstruks, revisorloven, revisor, revisors arbeid

Begrepsforklaringer

AS   Aksjeselskap

ASA   Allmennaksjeselskap

IAASB   The International Auditing and Assurance Standards Board

IFAC   International Federation of Accountants

ISA   International Standards on Auditing

NUES   Norsk utvalg for eierstyring og selskapsledelse. Utvalg som utgir den norske anbefalingen om eierstyring og selskapsledelse

Innholdsfortegnelse

1 Innledning	1
1.1 Teoretisk utgangspunkt.....	1
1.1.1 Effektiv organisering av produksjonslivet	1
1.1.2 Eierfunksjonen.....	1
1.1.3 Driverfunksjonen	1
1.1.4 Kontrollfunksjonen	1
1.1.5 Lovverk og sanksjonsmidler	2
1.2 Bakgrunn for valg av tema	2
1.3 Problemstilling.....	3
1.4 Metode.....	5
1.5 Rettskilder.....	7
1.5.1 God revisjonsskikk	8
1.5.2 Revisjonsstandarder	8
1.6 Avgrensning og presisering.....	9
1.7 Videre fremstilling.....	9
2 Partenes oppgaver.....	10
2.1 Styret	10
2.1.1 Styrets forvaltningsansvar	10
2.1.2 Styrets tilsynsansvar	12
2.1.3 Styrets opplysningsplikt	12
2.1.4 Andre funksjoner	13
2.2 Revisor.....	13
2.2.1 Revisjonens formål	13
2.2.2 Revisor som allmennhetens tillitsperson	14
2.2.3 Finansiell revisjon.....	14
2.2.4 Forvaltningsrevisjon	15
2.2.5 Rådgivning	15
2.2.6 Revisorbekreftelser	16
Erstatningsrett	16
3.1 Det alminnelige ansvarsgrunnlaget	17
3.1.1 Ansvarsgrunnlag.....	18
3.1.2 Årsakssammenheng	18
3.2 Medvirkeransvaret.....	18
3.3 Solidaransvaret	19
3.4 Ansvarsgrunnlag styret.....	19
3.4.1 Styreansvaret	20
3.4.2 Culpanormens objektive element	20
3.4.3 Culpanormens subjektive element	20
3.4.4 Individuelt erstatningsansvar	21
3.4.5 Styreansvar og kompetanse	21
3.4.6 Årsakssammenheng styret	22
3.5 Ansvarsgrunnlag revisor	23
3.5.1 Profesjonsansvaret	24
3.5.2 Culpanormens objektive element	24
3.5.3 Culpanormens subjektive element	24

3.5.4 Kollektivt erstatningsansvar	25
3.5.5 Årsakssammenheng revisor	25
4 Gjennomgang av rettskilder og analyse.....	26
4.1 Feilinformasjon i årsregnskapet.....	27
4.1.1 Styrets oppgaver	27
4.1.2 Revisors oppgaver	27
4.1.3 Gjennomgang av rettsavgjørelser	28
4.1.4 Analyse: Hvordan kan styret oppfylle sitt ansvar ved å bruke revisors arbeid i forbindelse med feilinformasjon i årsregnskapet?.....	30
4.2 Intern kontroll	32
4.2.1 Styrets oppgaver	33
4.2.2 Revisors oppgaver	33
4.2.3 Gjennomgang av rettsavgjørelser	34
4.2.4 Analyse: Hvordan kan styret oppfylle sitt ansvar ved å bruke revisors arbeid i forbindelse med intern kontroll?.....	40
4.3 Forsvarlig egenkapital og likviditet	44
4.3.1 Styrets oppgaver	44
4.3.2 Revisors oppgaver	46
4.3.3 Gjennomgang av rettsavgjørelser	47
4.3.4 Analyse: Hvordan kan styret oppfylle sitt ansvar ved å bruke revisors arbeid i forbindelse med forsvarlig egenkapital og likviditet?	51
4.4 Styreinstruks	55
5 Konklusjon	57
5.1 Andre konsekvenser av å bruke revisors arbeid	58
6 Kildeliste.....	59
6.1 Artikler	59
6.2 Bøker	60
6.3 Masteroppgaver	60
6.4 Doktoravhandlinger	61
6.5 Lovregister	61
6.6 Forskriftsregister.....	61
6.7 Forarbeidsregister.....	62
6.8 Rettsavgjørelser.....	63
6.9 Standarder.....	63
6.10 Nettsider	65
7 Vedlegg.....	66
Vedlegg 1. Spørsmål til revisor	66
Vedlegg 2. Oversikt over gjeldende revisjonsstandarder (ISA).....	67

Liste over figurer

Figur 1 - ansvars- og arbejdsfordeling 1	3
Figur 2 - ansvars- og arbejdsfordeling 2	4

1 Innledning

1.1 Teoretisk utgangspunkt

1.1.1 Effektiv organisering av produksjonslivet

I denne avhandlingen skal jeg gjøre en vurdering av visse sider av produksjonslivet. Hvordan produksjonslivet er organisert har stor betydning for verdiskapningen i samfunnet. Det er vesentlig å ha en effektiv organisering slik at man kan oppnå størst mulig produksjon gitt de ressurser man har. I vårt samfunn har vi en funksjonsfordeling i produksjonslivet, hvis formål er å bidra til størst mulig effektivitet i samfunnet. I forbindelse med denne funksjonsfordelingen er det tre basisfunksjoner som er svært viktig. De tre basisfunksjonene er eierfunksjonen, driverfunksjonen og kontrollfunksjonen.

1.1.2 Eierfunksjonen

Samfunnet vårt bygger på privat eiendomsrett, hvilket innebærer at noen eier og kontrollerer produksjonsressursene. Ofte er det slik at kapital samles opp på noen hender, og det er dermed viktig at akkumulert kapital skytes inn i produksjonsvirksomheten i samfunnet. Som en følge av dette sitter kapitaleierne med makten i produksjonslivet og utgjør dermed eierfunksjonen.

1.1.3 Driverfunksjonen

Driverfunksjonen er en svært viktig funksjon i produksjonslivet. Naturlig nok må man ha drivere som har ansvaret for styring samt utførelse av produksjonen. Selv om vi har eierfunksjonen er det ikke nødvendigvis slik at kapitaleiere er det beste valget når det kommer til å drive produksjonslivet. Det er derfor hensiktsmessig at vi har spesialister i form av styrer i selskapene som kan stå for driften. Oppfatningen er at profesjonelle styrer har en bedre forutsetning for styring og utførelse av produksjonen, sammenlignet med kapitaleierne. Selskapsstyrene står følgelig for driverfunksjonen.

1.1.4 Kontrollfunksjonen

Produksjonslivet i samfunnet involverer flere aktører og det er store verdier og summer som investeres, noe som medfører høy risiko. Det er derfor viktig at de involverte aktørene mottar pålitelig informasjon om hvordan samarbeidspartene driver produksjonen og forvalter ressursene. For å kunne sikre at aktørene mottar pålitelig, fullstendig og korrekt informasjon,

er det behov for en kontrollfunksjon. I vårt samfunn er dette institusjonalisert gjennom lovpliktig revisjon. Revisor er kontrolløren som skal sørge for at alle aktører mottar nødvendig informasjon, og utgjør derav kontrollfunksjonen. Revisor blir dermed sett på som allmennhetens tillitsperson. Vedrørende effektiviteten i produksjonslivet, er tillit en avgjørende faktor.

1.1.5 Lovverk og sanksjonsmidler

I Norge har vi et lovverk som regulerer de tre basisfunksjonenes oppgaver og ansvar. I denne sammenheng har vi selskapslovgivningen (aksjeloven), informasjonsplikten (regnskapsloven) og kontrollordningen (revisorloven). Imidlertid vil det ikke alltid være tilstrekkelig med nedfelte lover, de må også etterleves i praksis. For å sikre at lovverket etterleves, er det nødvendig med sanksjonsmidler. For å overholde lovverket er det mest effektive sanksjonsmidlet i denne sammenheng et erstatningsansvar.

1.2 Bakgrunn for valg av tema

I de siste årene har det oppstått flere saker som omhandler to av de forannevnte funksjonenes erstatningsansvar, nemlig styrets og revisors erstatningsansvar. Det er disse partene jeg velger å fokusere på videre i avhandlingen.

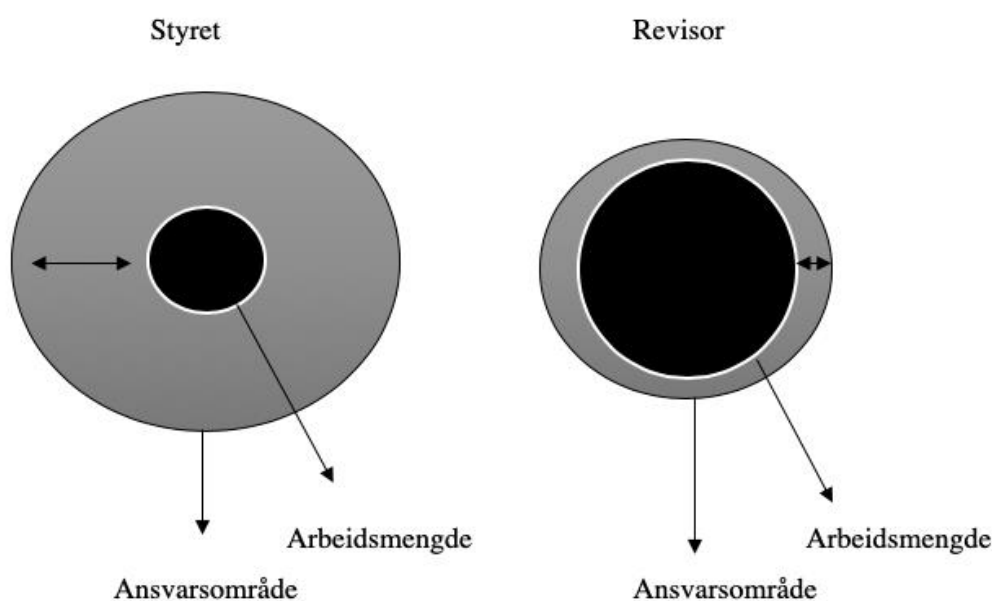
Erstatningssakene har oppstått i forbindelse med økonomiske tap, og flere av erstatningssakene har oppstått i kjølvannet av både nasjonale og internasjonale finansskandaler, slik som Enron og Worldcom i USA, Parmalat i Italia og Finance Credit og Sponsor Service i Norge. Fellestrekket for disse finansskandalene er omfattende regnskapsmanipulasjoner og mislige forhold, noe som har ført til at flere aktører i produksjonslivet har lidt store tap (Grandal, 2006, s. 1).

I praksis ser man at selskapets eiere og kreditorer velger å føre erstatningskrav mot revisor fremfor selskapets egne styremedlemmer. I tillegg forsøker selskapsstyrene i økende grad å legge sitt ansvar over på revisor. Ved vedtakelse av den siste aksjeloven ble styrets ansvar skjerpet, noe som har ført til at styremedlemmer har fått et økt behov for å skyve sitt ansvar over på andre. En årsak til at erstatningsansvaret mellom styret og revisor har havnet i fokus, er at flere gjøres oppmerksom på at det kan føres erstatningskrav mot andre enn selskapet selv (Rannekleiv, 2018, s. 38).

Siden dette er et område som står i fokus i norsk selskapsrett, ønsket jeg å fordype meg i dette temaet. I tillegg skal jeg selv begynne i revisjonsyrket. Det vil derfor være vesentlig å forstå hvilken rolle styret har, samt hva som forventes av revisor som profesjonsutøver.

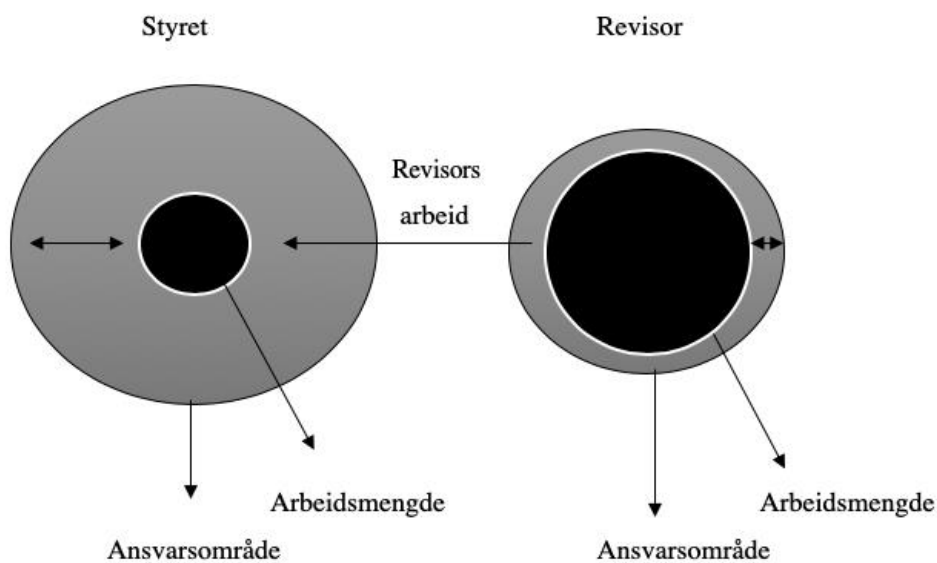
1.3 Problemstilling

Styret og revisor har flere sammenfallende ansvarsområder. Flere masteravhandlinger på dette området konkluderer med at styret har et primæransvar, mens revisor har et sekundæransvar (Brynildsen, 2004, s. 55, Grandal, 2006, s. 59, Reisvaag, 2008, s. 24). Dersom man legger dette til grunn, hvordan skal styret håndtere denne situasjonen? Systemet er lagt opp slik at revisor skal legge ned en stor arbeidsmengde, mens styret skal legge ned en betydelig mindre arbeidsmengde. Styrets arbeid består stort sett av deltakelse på et fåtall styremøter i året, samt gjennomgåelse av sakspapirer. I tillegg er styret et selskapsorgan som etter aksjeloven er tillagt et stort ansvarsområde. Som en følge av at styret er pålagt et stort ansvarsområde, kan det være problematisk for styret å oppfylle sitt ansvar. Dette gjenspeiles i praksis gjennom erstatningssaker mot styret og revisor. Etter min oppfatning, kan det være problematisk for styret å oppfylle sitt ansvar på grunn av forholdet mellom styrets ansvarsområde og arbeidsmengde. Styret har et stort ansvarsområde i forhold til arbeidsmengde, tid og kompetanse. Revisor derimot, har et mindre ansvarsområde sammenlignet med styret. I tillegg har revisor en større arbeidsmengde, tid som en ressurs til rådighet og høy kompetanse. Forholdet mellom partenes ansvarsområder og arbeidsmengde illustreres nedenfor.

Figur 1 - ansvars- og arbeidsfordeling 1

Illustrasjonen viser et tydelig gap mellom styrets ansvarsområde og arbeidsmengde. Det er dette gapet som fører til at det kan være utfordrende for styret å oppfylle sitt ansvar. Gapet mellom revisors ansvarsområde og arbeidsmengde er betydelig mindre. Det vil følgelig være mindre utfordrende for revisor å oppfylle sitt ansvar. For at styret skal kunne oppfylle sitt ansvar, kan man påstå at styret må legge inn en like stor arbeidsmengde som revisor. Dette er for øvrig ikke gjennomførbart i praksis. Styret verken kan, eller skal gjøre det samme arbeidet som revisor. For at styret skal kunne oppfylle sitt ansvar, vil en løsning derimot være å benytte seg av det arbeidet revisor har utført. Dette illustreres nedenfor.

Figur 2 - ansvars- og arbeidsfordeling 2

Illustrasjonen viser en «overføring av revisors arbeid til styret». Å benytte seg av revisors arbeid kan være en hensiktsmessig løsning. Gjennom sitt lovpålagte arbeid utfører revisor oppgaver som er relevante for styret. Dette som en følge av at styret og revisor har flere sammenfallende arbeidsoppgaver. På bakgrunn av dette er oppgavens problemstilling som følger:

«Hvordan kan styret i et aksjeselskap oppfylle sitt ansvar ved å bruke revisors arbeid?»

Hensikten er å undersøke hvordan styret i aksjeselskaper kan legge opp sitt arbeid ved å bruke revisors arbeid for å oppfylle sitt ansvar, slik at økonomiske tap ikke oppstår. Målet med denne masteravhandlingen er at sluttresultatet skal kunne fungere som en praktisk veiledning

for styrearbeid. I denne forbindelse har jeg valgt å fokusere på tre områder hvor både styret og revisor har essensielle plikter.

De tre ansvarsområdene er følgende:

1. Feilinformasjon i årsregnskapet
2. Intern kontroll
3. Forsvarlig egenkapital og likviditet

Med utgangspunkt i de tre ansvarsområdene har jeg utformet tre forskningsspørsmål tilhørende hvert område, hvilke er:

1. *«Hvordan kan styret oppfylle sitt ansvar ved å bruke revisors arbeid i forbindelse med feilinformasjon i årsregnskapet?»*
2. *«Hvordan kan styret oppfylle sitt ansvar ved å bruke revisors arbeid i forbindelse med intern kontroll?»*
3. *«Hvordan kan styret oppfylle sitt ansvar ved å bruke revisors arbeid i forbindelse med forsvarlig egenkapital og likviditet?»*

Forskningsspørsmålene løses ved å se på hva som ligger i styrets og revisors oppgaver. Dette vil bli undersøkt både ved å se på lovkrav og rettsavgjørelser sin utfylling av disse lovkravene.

1.4 Metode

I denne avhandlingen har jeg valgt å bruke en kombinasjon av rettsvitenskapelig metode og samfunnsvitenskapelig metode. I samfunnsvitenskapen bruker man vitenskapelig litteratur og teori som utgangspunkt for å besvare en problemstilling. Ved bruk av denne metoden regnes ikke lovverk, forskrifter og ulike rettskilder som en del av teorigrunnet (Baksaas, Haaland og Stenheim, 2019). Temaet for denne avhandlingen reguleres av lovverk, og jeg var derfor avhengig av å kunne bruke ulike rettskilder som teorigrunnlag. Jeg valgte derfor å bruke en rettsvitenskapelig metode, i kombinasjon med en samfunnsvitenskapelig metode.

Rettsvitenskapelig metode er en metode som tar sikte på å finne løsninger på definerte rettsspørsmål. I tillegg har rettsvitenskapen som funksjon å systematisere rettsspørsmål og løsninger. Innenfor rettsvitenskapelig metode er rettsdogmatikk og rettspolitikk relevante metoder for juridiske masteroppgaver. Rettsdogmatikk behandler problemstillinger tilknyttet gjeldende rett, mens rettspolitikk behandler problemstillinger tilknyttet foretrukket regulering (Baksaas, Haaland og Stenheim, 2019). I denne avhandlingen vil det være relevant å benytte rettsdogmatikk. Rettsdogmatisk metode skal behandle rettsspørsmål som har relevans ut over å løse rettsspørsmål i en konkret sak. Masteravhandlinger som benytter rettsdogmatisk metode kan anta ulike former. En oppgavetype kan være å sammenligne rettstilstanden på tvers av ulike regelsett. En annen oppgavetype kan være en samlet og systematisk gjennomgang av gjeldende rett på et komplekst område, mens en tredje oppgavetype kan være å vurdere rettstilstanden på et rettsområde uten eksplisitt regulering (Baksaas et al., 2019). Denne avhandlingen tar sikte på en samlet og systematisk gjennomgang av gjeldende rett på et komplekst område.

Avhandlingen tar utgangspunkt i en juridisk tolkning, ved at jeg bruker rettsdogmatisk metode til å kartlegge gjeldende rett. Videre består avhandlingen av en samfunnsvitenskapelig metode, der jeg har brukt en kvalitativ metode for innsamling av data. For å finne ut hvordan styret kan oppfylle sitt ansvar ved å bruke revisors arbeid, fant jeg at den mest hensiktsmessige fremgangsmåten var å gjennomgå og analysere rettsavgjørelser i erstatningssaker mot styret og revisor. For å kunne svare på oppgavens problemstilling, må man først og fremst se på lovverket, men også hva domstolene legger til grunn i konkrete saker. Gjennomgang av rettsavgjørelser blir dermed vesentlig. Jeg har derfor samlet inn data i form av rettsavgjørelser. Rettsavgjørelse omhandler de tre utvalgte ansvarsområdene, nemlig feilinformasjon i årsregnskapet, intern kontroll, og forsvarlig egenkapital og likviditet. Rettsavgjørelsene som gjennomgås og analyseres er empirien i denne avhandlingen.

Årsaken til at jeg valgte å bruke rettsavgjørelser i erstatningssaker mot styret og revisor, er at rettsavgjørelser viser hva som ligger i lovverket, herunder de krav som stilles til styret og revisor i en konkret situasjon. Ved å gjennomgå og analysere rettsavgjørelser vil man kunne belyse styrets og revisors oppgaver, for så å trekke en konklusjon på hvordan styret kan oppfylle sitt ansvar ved å bruke revisors arbeid.

Det finnes flere dommer i forbindelse med feilinformasjon i årsregnskapet, intern kontroll, og forsvarlig egenkapital og likviditet. Rettsavgjørelsene jeg har brukt i denne avhandlingen er et strategisk utvalg, med utgangspunkt i hvilke avgjørelser som på best mulig måte kan belyse hvordan styret kan oppfylle sitt ansvar ved å bruke revisors arbeid. Etter å ha lest flere dommer, endte jeg opp med å bruke til sammen åtte rettsavgjørelser. Én i forbindelse med feilinformasjon i årsregnskapet, fire i forbindelse med intern kontroll, og tre i forbindelse med forsvarlig egenkapital og likviditet. Rettsavgjørelsene er behandlet nærmere i kapittel 4.1.3, 4.2.3 og 4.3.3.

Rettsavgjørelsene, RG-2007-1625 og TBERG-2015-69325, som er benyttet i forbindelse med forsvarlig egenkapital og likviditet omhandler ikke revisors ansvar. Dommene er likevel brukt da de både belyser hvordan styret ikke skal opptre samt hvordan styret bør opptre i forbindelse med forsvarlig egenkapital og likviditet. Sett i lys av hvordan styret bør opptre for å oppfylle sitt ansvar, ser man også hvordan styret kan bruke revisor i denne sammenheng.

For å sikre en enklere oversikt over rettsavgjørelsene som er benyttet, har jeg valgt å navngi avgjørelsene. Navnene er basert på saksøkers eller det saksøkte selskapets navn.

Rettsavgjørelsen TLARV-2006-11940 er for øvrig ikke navngitt, da det saksøkte selskapet var anonymt og saksøker var selskapets konkursbo.

1.5 Rettskilder

Som nevnt i kapittel 1.4 har jeg valgt å bruke rettsavgjørelser for å belyse hvordan styret kan oppfylle sitt ansvar ved å bruke revisors arbeid. Det er imidlertid få høyesterettsavgjørelser på dette området. Grunnet mangel på høyesterettspraksis har jeg valgt å trekke inn underrettsavgjørelser. Underrettspraksis har imidlertid ikke samme rettskildemessig vekt som høyesterettsdommer, men de trekkes likevel inn for å fungere som argumentbærere (Birkeland, 2015, s. 9).

Fremstillingen tar videre utgangspunkt i lov om aksjeselskaper av 13. juni 1997 nr. 44 og lov om revisjon og revisorer av 15. januar 1999 nr. 2, som regulerer henholdsvis styrets og revisors ansvarsområder. Regnskapsloven av 17. juli 1998 nr. 56 og skadeserstatningsloven av 13. juni 1969 nr. 26 er også benyttet, men i mindre grad. Videre trekkes inn relevante forarbeider, forskrifter og standarder, herunder standarden «god revisjonsskikk».

1.5.1 God revisjonsskikk

Revisorloven § 5-2 annet ledd fastslår at revisor skal utføre sin virksomhet i tråd med god revisjonsskikk. Lovkravet om god revisjonsskikk er en rettslig standard som innebærer at innholdet av handlingsnormen settes etter en målestokk som ligger utenfor loven, samt at standarden skifter innhold dersom målestokken endrer seg. Kravet henviser til en eksisterende praksis i revisjonsbransjen - en skikk som anses som god. Innholdet i den rettslige standarden om god revisjonsskikk refererer til den praksis som den dyktige og ansvarsbevisste revisor legger til grunn (NOU 2017: 15 s. 140). Ved utarbeidelse av den nye revisorloven uttalte departementet at god revisjonsskikk skulle ha en supplerende funksjon i forhold til revisorlovens øvrige bestemmelser (Ot.prp. nr. 75 (1997-1998) s. 35).

1.5.2 Revisjonsstandarder

Internasjonale bransjeorganisasjoner har hatt en vesentlig rolle i forbindelse med revisjonsbransjens utvikling. International Federation of Accountants (IFAC), er en internasjonal organisasjon som består av en rekke undergrupper med interesse i regnskaps- og revisjonsyrket. IFACs oppgave er å styrke regnskaps- og revisjonsyrket, samt «å utvikle og fremme internasjonale standarder for god revisjonsskikk» (Birkeland, 2015, s. 61).

De internasjonale revisjonsstandardene, «International Standards on Auditing» (ISA), fastsettes av The International Auditing and Assurance Standards Board (IAASB) (NOU 2017: 15 s. 140), som er en undergruppe av IFAC (Birkeland, 2015, s. 62). Formålet til IAASB er å ivareta samfunnets interesser ved å fastsette internasjonale standarder med høy kvalitet for revisjon av årsregnskapet (NOU 2017: 15 s. 140).

Den norske Revisorforeningen, ved Revisjonskomiteen, oversetter de internasjonale standardene til norsk og fastsetter dem som revisjonsstandarder i Norge (NOU 2017: 15 s. 140). Dette innebærer at praktiserende revisorer i Norge skal følge disse revisjonsstandardene, også kalt ISA-ene. Formelt sett har ISA-ene ingen rettslig virkning i Norge. Men reelt sett har revisjonsstandardene betydning på grunn av at standardene vektlegges ved vurderingen av innholdet i god revisjonsskikk (Birkeland, 2015, s. 62). Rettspraksis viser at revisjonsstandardene i økende grad har blitt vektlagt av domstolene de siste årene (Birkeland, 2015, s. 125). En oversikt over eksisterende revisjonsstandarder følger som vedlegg. Se «Vedlegg 2. Oversikt over gjeldende revisjonsstandarder (ISA)».

1.6 Avgrensning og presisering

Aksjelovverket består av to lover; lov om aksjeselskaper av 1997 og lov om allmennaksjeselskaper av 1997. I avhandlingen vil det være en generell omtale som henvender seg til aksjeselskap. Imidlertid fremstår de ovennevnte lovverkene som stort sett like på det aktuelle området. Temaet vil derfor også være gjeldende for allmennaksjeselskaper. Men for å sikre en bedre struktur og orden i oppgaven, omtales kun aksjeselskaper og aksjeloven. Det er kun ved gjennomgang av rettsavgjørelser der det respektive selskapet er et allmennaksjeselskap, at denne selskapsformen og tilhørende lov omtales.

Det bemerkes at styret og revisor har flere ansvarsområder som er sammenfallende utover de tre ansvarsområdene jeg har valgt å fokusere på i denne avhandlingen. Etter diskusjon med styremedlemmer og revisor, fant jeg at ansvaret for feilinformasjon i årsregnskapet, intern kontroll, og forsvarlig egenkapital og likviditet var de mer sentrale sammenfallende ansvarsområdene. Jeg valgte derfor å fokusere på disse tre områdene.

1.7 Videre fremstilling

For å kunne svare på oppgavens problemstilling er det nødvendig å vite hvilke oppgaver og ansvar som hører under styret, samt hvilke oppgaver og ansvar som tilhører revisor. I kapittel 2 foreligger dermed en overordnet gjennomgang av de generelle krav til styret og revisor i aksjeselskaper.

Som nevnt i kapittel 1.1.5 er det nødvendig med sanksjonsmidler, herunder et erstatningsansvar, for å sikre at lovverket etterlevs i praksis. I kapittel 3 ser jeg derfor nærmere på reglene innenfor erstatningsretten.

I kapittel 4 foreligger en detaljert gjennomgang av de kravene som stilles til styret og revisor i forbindelse med feilinformasjon i årsregnskapet, intern kontroll, og forsvarlig egenkapital og likviditet. Videre i dette kapittelet foreligger en gjennomgang og analyse av rettsavgjørelser tilhørende hvert av de tre områdene. Ved å foreta en gjennomgang og analyse av rettsavgjørelser i forbindelse med feilinformasjon i årsregnskapet, intern kontroll, og forsvarlig egenkapital og likviditet, kommer jeg med konkrete forslag til hvordan styret kan

oppfylle sitt ansvar ved å bruke revisors arbeid. Det er videre vist hvordan disse forslagene bør innarbeides i en styreinstruks.

I kapittel 5 foreligger en avsluttende konklusjon på oppgavens problemstilling.

2 Partenes oppgaver

2.1 Styret

Alle aksjeselskaper er lovpålagt til å ha et styre. Dette følger av aksjeloven § 6-1 første ledd, som fastslår at et aksjeselskap skal ha et styre med ett eller flere styremedlemmer. Videre følger det av aksjeloven § 6-3 første ledd at styremedlemmene velges av selskapets generalforsamling. Styrets oppgaver og ansvar reguleres av aksjeloven, vedtektene og styreinstruksene. Det er for øvrig aksjeloven kapittel 6 som regulerer styrets «hovedoppgaver». Disse hovedoppgavene deles som regel inn i tre områder, hvilke er styrets forvaltningsansvar, styrets tilsynsansvar og styrets opplysningsplikt (Bråthen 2017, s. 169). Inndelingen er imidlertid et fremstillingsteknisk hjelpemiddel. Lovverket inneholder ikke en eksplisitt inndeling i hovedgrupper av ansvar og plikter (Perland, 2013, kapittel 2). Styrets forvaltningsansvar reguleres av aksjeloven § 6-12 og styrets tilsynsansvar reguleres av aksjeloven § 6-13. Forvaltningsansvaret omfatter styrets eget ansvar for forvaltning av selskapet. Tilsynsansvaret omfatter styrets ansvar overfor andres handlinger vedrørende forvaltningen av selskapet (Grandal, 2006, s. 5). Styrets opplysningsplikt følger ikke av én enkelt bestemmelse, men ligger implisitt i bestemmelser i både aksjeloven og regnskapsloven. De ovennevnte ansvarsområdene er selve kjernen i styrets arbeid, og med dette følger en rekke oppgaver og ansvar. Dette redegjøres for i det følgende.

2.1.1 Styrets forvaltningsansvar

Forvaltningen av aksjeselskaper reguleres av aksjeloven § 6-12. I bestemmelsens første ledd heter det at «[f]orvaltningen av selskapet hører under styret». Det spesifikke innholdet i denne myndigheten utdypes ikke i stor grad av selve loven. Dette kan ha sammenheng med at lovgiver ikke ønsker å ta stilling til hvordan ledelsen velger å forvalte selskapet, da det eksisterer ulike typer aksjeselskaper i Norge. Dermed vil det være problematisk å ha et felles regelsett for styring (Perland, 2013, kapittel 3.1). At forvaltningen av selskapet hører under styret, betyr at styret er den øverste leder av selskapets virksomhet (Bråthen, 2017, s. 169).

Videre skal styret sørge for at virksomheten organiseres på en forsvarlig måte jf. aksjeloven § 6-12 første ledd annet punktum.

Styret har også et ansvar for å fastsette planer, budsjetter og retningslinjer for selskapets virksomhet jf. aksjeloven § 6-12 annet ledd. Videre fastslår aksjeloven § 6-12 tredje ledd at «[s]tyret skal holde seg orientert om selskapets økonomiske stilling». Selskapets økonomiske stilling omfatter resultatutvikling og likviditetsutvikling samt selskapets egenkapital. Selskapets økonomiske stilling omfatter også løpende rapportering innad i selskapet og årsregnskapet som styremedlemmene individuelt signerer på (Østrem og Schwerdt, 2017, s. 32).

Videre følger det av aksjeloven § 6-12 tredje ledd at styret skal påse at selskapets regnskap, virksomhet og formuesforvaltning er gjenstand for betryggende kontroll. Med betryggende kontroll menes selskapets interne kontroll (Østrem og Schwerdt, 2017, s. 33). Styret skal som en følge av dette ansvaret påse at selskapet har en tilstrekkelig intern kontroll og gode systemer for risikostyring. Dette i forhold til omfanget og arten av selskapsvirksomheten. Formålet med intern kontroll og risikostyring er å styrke kvaliteten på den finansielle rapporteringen samt håndtere eventuelle risikoer tilknyttet vellykket virksomhetsutøvelse (NUES, 2018, punkt 10).

Styret kan iverksette undersøkelser det anser som nødvendig for å kunne gjennomføre sine oppgaver. Slike undersøkelser skal igangsettes dersom dette kreves av ett eller flere styremedlemmer jf. aksjeloven § 6-12 fjerde ledd.

I aksjeloven kapittel 3 foreligger to sentrale bestemmelser vedrørende styrets oppgaver og ansvar. Selv om innholdet i bestemmelsene ikke fremgår direkte av aksjeloven § 6-12, anses innholdet likevel som en del av styrets forvaltningsansvar. I aksjeloven § 3-4 foreligger kravet om at selskapet skal til enhver tid ha en forsvarlig egenkapital og likviditet. I bestemmelsen er det for øvrig ikke spesifisert at dette er styrets ansvar. Imidlertid følger det av aksjeloven § 3-5 at styret har en lovpålagt handleplikt dersom egenkapitalen i selskapet anses som uforsvarlig. Det kan dermed tolkes som at dette ansvaret særlig hører under styret (Østrem og Schwerdt, 2017, s. 33). Det fremgår av aksjeloven § 3-5 første ledd at dersom egenkapitalen anses som uforsvarlig, skal styret straks behandle saken. Styret skal da innkalle til generalforsamling og foreslå tiltak for å bedre egenkapitalen jf. aksjeloven § 3-5 første ledd.

Innholdet i bestemmelsen medfører økt ansvar for styret vedrørende oppfølging av selskapets økonomiske stilling (Brynildsen, 2004, s. 19).

2.1.2 Styrets tilsynsansvar

Styrets tilsynsansvar har i hovedsak to funksjoner. Tilsynsansvaret er en selvstendig kontrollplikt for styret, samt en integrert forutsetning for oppfyllelse av forvaltnings- og opplysningsplikten (Perland, 2013, kapittel 4.1). Styrets tilsynsansvar reguleres av aksjeloven § 6-13. Det fremgår av bestemmelsens første ledd at styret skal føre tilsyn med selskapets daglige ledelse og virksomheten for øvrig. Etter bestemmelsens annet ledd kan styret også fastsette instruksjoner for selskapets daglige ledelse. Selskapets daglige leder har ansvaret for den daglige ledelse av selskapets virksomhet, og skal følge de instruksjoner styret har gitt jf. aksjeloven § 6-14 første ledd. Dette gir imidlertid ikke styret mulighet til å opptre passivt og la daglig leder drifte selskapet på egenhånd (Viga, 2011, s. 24). Styrets tilsynsansvar «er en plikt til å utvise aktiv handling i form av å holde seg orientert om og å påse kontroll med selskapets virksomhet» (Perland, 2013, kapittel 4.1).

2.1.3 Styrets opplysningsplikt

Styrets opplysningsplikt må ses i sammenheng med regnskapslovens bestemmelser. Etter regnskapsloven § 3-1 første og annet ledd skal regnskapspliktige for hvert regnskapsår utarbeide årsregnskap og årsberetning. Både årsregnskapet og årsberetningen skal undertegnes av samtlige styremedlemmer jf. regnskapsloven § 3-5 første ledd. Årsregnskapet har som kjent et formål om å informere om selskapets økonomiske resultat, stilling og utvikling. Dette slik at aksjonærer, kreditorer, myndigheter og øvrige interessenter kan foreta beslutninger basert på den informasjonen som årsregnskapet avgir (Schwencke, Haugen, Baksaas, Stenheim og Avlesen-Østli, 2018, s. 95). På denne måten har styret en opplysningsplikt overfor årsregnskapets brukere.

Videre inneholder aksjeloven kapittel 5 en bestemmelse kalt «[l]edelsens opplysningsplikt». Denne bestemmelsen er aksjeloven § 5-15. Av bestemmelsens første ledd fremgår det at selskapets aksjonærer på generalforsamlingen kan kreve at styret gir opplysninger om blant annet årsregnskapet og selskapets økonomiske stilling. Som følge av aksjeloven § 5-15 har styret en opplysningsplikt overfor selskapets aksjonærer.

2.1.4 Andre funksjoner

I tillegg til de tre hovedområdene har styret også en rekke oppgaver og ansvar knyttet til blant annet selskapsstiftelse etter aksjeloven kapittel 2, kapitalforhøyelse etter aksjeloven kapittel 10, kapitalnedsettelse etter aksjeloven kapittel 12, fusjon etter aksjeloven kapittel 13, fisjon etter aksjeloven kapittel 14 og omdanning etter aksjeloven kapittel 15. Jeg går for øvrig ikke inn på disse områdene.

2.2 Revisor

Selve ordet revisjon stammer fra latin og betyr gjensyn eller ettersyn. Gjensyn eller ettersyn betyr at det foretas et nytt blikk på noe som allerede eksisterer (Birkeland, 2015, s. 25).

Revisors oppgaver og ansvar reguleres av revisorloven, revisjonsstandardene og god revisjonsskikk.

2.2.1 Revisjonens formål

Revisorloven inneholder ikke en egen formålsbestemmelse (NOU 2017: 15 s. 121). Men revisorloven § 5-1 angir imidlertid revisjonens innhold. Se kapittel 2.2.3 og 2.2.4.

I tillegg gir revisorloven § 5-2 annet ledd henvisning til uttrykket god revisjonsskikk. Dette uttrykket gis innhold gjennom de internasjonale revisjonsstandardene. Formålet med revisjon er nedfelt i ISA 200 *Overordnede mål for den uavhengig revisor og gjennomføring av en revisjon i samsvar med de internasjonale revisjonsstandardene*. Etter ISA 200 punkt 3 defineres formålet med lovfestet revisjon som følger:

«Formålet med revisjon er å øke de tiltenkte brukernes tillit til regnskapet. Dette oppnås ved at revisor gir uttrykk for en mening om hvorvidt regnskapet i det alt vesentlige er utarbeidet i samsvar med det gjeldende rammeverket for finansiell rapportering. I de fleste rammeverk med generelt formål gir denne meningen uttrykk for hvorvidt regnskapet i det alt vesentlige gir en dekkende fremstilling, eller gir et rettviseende bilde i samsvar med rammeverket. En revisjon gjennomført i samsvar med ISA-ene og relevante etiske krav, gjør det mulig for revisor å danne seg en slik mening.» (NOU 2017: 15 s. 121)

2.2.2 Revisor som allmennhetens tillitsperson

Etter revisorloven § 1-2 er revisor allmennhetens tillitsperson. Dette må ses i sammenheng med at revisor har en kontrollfunksjon og skal sørge for at det årsregnskapet som er utarbeidet av revisjonsklienten gir et rettvisende bilde av selskapets økonomiske stilling. Det reviderte årsregnskapet legges til grunn av flere aktører. Kreditorer har behov for en bekreftelse på at selskapet kan innfri dets forpliktelser. Skatte- og avgiftsmyndigheter drar nytte av reviderte årsregnskap for å sikre at skatt og avgift blir korrekt innberettet, og ansatte kan gjennom det reviderte årsregnskapet vurdere arbeidsplassenes overlevelsessevne. Eiere og investorers interesse for revisjon er å føre kontroll med at kapitalen forvaltes på en hensiktsmessig måte (Birkeland, 2007, kapittel 3.1). I st.prp. nr. 81 (2006-2007) s. 7 fremgår det av punkt 9:

«At revisorer utfører funksjoner av allmenn interesse, innebærer at en større gruppe mennesker og institusjoner har tillit til kvaliteten på revisors arbeid. God revisjonskvalitet bidrar til at markedene fungerer tilfredsstillende ved at regnskapenes integritet og effektivitet forbedres.»

I tillegg vil en uavhengig revisjon ivareta hensynet om å hindre skatteunndragelse, samt å forebygge og avdekke økonomisk kriminalitet (Birkeland, 2007, kapittel 3.1).

2.2.3 Finansiell revisjon

Den finansielle revisjonen av årsregnskapet er revisors primære funksjon (Birkeland, 2007, kapittel 3.3.1). Etter revisorloven § 5-1 første ledd første punktum skal revisor «vurdere om årsregnskapet er utarbeidet og fastsatt i samsvar med gjeldende lov og forskrifter». Videre fremgår det av bestemmelsens første punktum at revisor skal sørge for at den revisjonspliktiges ledelse har oppfylt sitt ansvar vedrørende ordentlig og oversiktlig registrering og dokumentasjon av regnskapsopplysninger i samsvar med gjeldende lov og forskrifter.

Revisor skal etter revisorloven § 5-1 første ledd annet punktum «vurdere om opplysninger i årsberetningen, og i eventuell redegjørelse for foretaksstyring etter regnskapsloven § 3-3b om årsregnskapet, forutsetning om fortsatt drift, og forslag til anvendelse av overskudd og dekning av tap er i samsvar med lov og forskrifter, og om disse opplysningene er konsistent med årsregnskapet».

2.2.4 Forvaltningsrevisjon

Den finansielle revisjonen av årsregnskapet innebærer også en viss form for forvaltningsrevisjon. I denne forbindelse skilles det mellom reell og formell forvaltningsrevisjon. Ved en reell forvaltningsrevisjon skal revisor ta stilling til hensiktsmessigheten av ledelsens disposisjoner, sett i sammenheng med selskapets formål. Denne delen av forvaltningsrevisjonen er imidlertid ikke forankret i revisorloven som en del av revisors lovfestede oppgaver (Birkeland, 2007, kapittel 3.3.1).

Den formelle forvaltningsrevisjonen reguleres av revisorloven § 5-1 annet ledd (Birkeland, 2007, kapittel 3.3.1). Som følge av revisorloven § 5-1 annet ledd skal revisor se etter at revisjonsklienten «har ordnet formuesforvaltningen på en betryggende måte og med forsvarlig kontroll». I denne anledning skal revisor gjøre styret oppmerksom på vesentlige forhold knyttet til forvaltningen av selskapet (Rannekleiv, 2018, s. 38). Videre er det gjennom den formelle forvaltningsrevisjonen at revisor skal bidra til å forebygge samt avdekke eventuelle feil og misligheter i årsregnskapet etter revisorloven § 5-1 tredje ledd (Birkeland, 2007, kapittel 3.3.1).

2.2.5 Rådgivning

Revisor har også en rådgivningsfunksjon (Rannekleiv, 2018, s. 39). Revisor kan dermed påta seg rådgivningsoppdrag for selskaper innenfor områder der hvor revisor har høy kompetanse. Dette kan være områder innenfor skatt, avgift, fusjoner, fisjoner og kapitalendringer. I revisorforskriften § 4-3 er rådgivningstjenester definert som følger:

«Med rådgivnings- eller andre tjenester som nevnt i revisorloven § 4-5 første ledd og i forskriften her menes alle revisors tjenester til den revisjonspliktige som ikke er:

- 1. revisjon etter lov og god revisjonsskikk samt tjenester revisor må utføre for å kunne revidere årsregnskapet. Tjenester i foregående punktum omfatter rent teknisk oppsett av regnskaper (regnskapsteknisk bistand), forutsatt at oppsettet bygger på materiale hvor prinsipper og vurderinger er fastsatt og utført av den revisjonspliktige.*
- 2. revisjon av delårsrapporter.*
- 3. attestasjoner og bekreftelser i henhold til lov, forskrift eller krav fra offentlige myndigheter eller overfor tredjepart.»*

Ved utførelse av rådgivningsoppdrag foreligger det strenge faglige krav til revisor. Dette ble således understreket i Høyesterettsdom RT-2002-286, hvor det ble fastslått at man befinner seg på et fagområde hvor det foreligger høye kvalitetskrav til den tjeneste so utføres av revisor (Hirsch og Kaarbø, 2015, s. 44).

2.2.6 Revisorbekreftelser

Revisorbekreftelser er formelle bekreftelser som avgis av en revisor eller et revisjonsselskap. Revisorbekreftelser avgis i henhold til lov eller forskrift eller krav fra offentlige myndigheter (Revisorforeningen, 2017). Revisor skal avgi revisorbekreftelser i forbindelse med selskapsstiftelse, fusjon, fisjon, kapitalendringer og selskapsavvikling (Rannekleiv, 2018, s. 71).

Selskapet eller en tredjepart kan også be revisor om å utføre særskilte avtalte kontrollhandlinger. Dette innebærer at revisor foretar kontrollhandlinger av revisjonsmessig art og avgir en rapport som omhandler resultatet at disse kontrollhandlingene. Avtalte kontrollhandlinger kan gjelde spesifikke regnskapsposter eller transaksjoner, et fullstendig regnskap eller deler av et regnskap (Rannekleiv, 2018, s. 71).

Erstatningsrett

Erstatning er en økonomisk godtgjørelse ved skadeforvoldelse. Ved utmåling av erstatning, flyttes det økonomiske tapet fra den den som ble påvirket av skaden, også kalt skadelidte, over til den som har voldt skaden, også kalt skadevolderen (Hagstrøm og Stenvik, 2015, s. 17). Etter lovverket kan både styret og revisor bli erstatningsansvarlige for økonomiske tap. Styrets og revisors erstatningsansvar reguleres henholdsvis av aksjeloven § 17-1 og revisorloven § 8-1. Bestemmelsene gjennomgås i kapittel 3.4 og 3.5.

3.1 Det alminnelige ansvarsgrunnlaget

Det alminnelige ansvarsgrunnlaget i norsk rett – ansvaret for uaktsomhet – betegnes som culpanormen (Hagstrøm og Stenvik, 2015, s. 68). Culpanormen er ikke hjemlet i skadeerstatningsloven av 1969 og er dermed et ulovfestet prinsipp i norsk erstatningsrett. Culpanormen er gjeldende for alle skadevoldere i alle skadesituasjoner, så fremt det ikke er hjemmel for et annet ansvarsgrunnlag (Hagstrøm og Stenvik, 2015, s. 68). Ansvarshjemlene i aksjeloven og revisorloven er kodifiseringer av det ulovfestede alminnelige ansvarsgrunnlaget (Stavnes, 2013, s. 1).

Ved utarbeidelse av den nye revisorloven av 1999 fastslo finansdepartementet at revisors erstatningsansvar i størst mulig grad skulle reguleres av de alminnelige lovfestede og ulovfestede reglene i erstatningsretten. Departementet valgte likevel å innføre revisorloven § 8-1. Dette på grunn av behovet for en bestemmelse om solidaransvar mellom revisjonsselskapet og revisor (Ot.prp. nr. 75 (1997-1998) s. s.117).

Et erstatningsansvar kan pålegges styret ved å benytte det ulovfestede skyldansvaret etter de alminnelige erstatningsreglene, eller ansvarshjemmelen i aksjeloven (Østrem og Schwerdt, 2017, s. 30). Et erstatningsansvar kan også pålegges revisor ved å benytte det ulovfestede skyldansvaret eller ansvarshjemmelen i revisorloven jf. departementets uttalelse ovenfor.

For at styret eller revisor skal kunne holdes erstatningsansvarlig, må tre generelle vilkår være oppfylt. Det første vilkåret er at det må foreligge et ansvarsgrunnlag. Det vil si at styret eller revisor må ha opptrådt uaktsomt eller forsettlig. Det andre vilkåret er at et økonomisk tap må ha oppstått. Det tredje og siste vilkåret er at det må foreligge adekvat årsakssammenheng mellom det økonomiske tapet og ansvarsgrunnlaget. Det må foreligge en påregnelig sammenheng mellom det økonomiske tapet og den forsettlig eller uaktsomme handling (Rannekleiv, 2018, s. 41). Handling likestilles med unnlattelse (Stavnes, 2013, s. 16). Bevisbyrden for om de tre generelle vilkårene er oppfylt ligger hos skadelidte (Rannekleiv, 2018, s. 41).

3.1.1 Ansvarsgrunnlag

I erstatningsretten er det vanlig å skille mellom culpanormens objektive og subjektive side. Den objektive side tar stilling til om skadevolder har brutt en av sine plikter. Den subjektive side tar stilling til hvorvidt skadevolders pliktbrudd er forsettlig eller uaktsomt. Lovverket fastslår ikke hva som betegner en handling som uaktsom, men culpaansvaret tar sikte på at skadevolderen må kunne bebreides for sine handlinger. Dette innebærer at skadevolder både kunne og burde ha handlet annerledes (Reisvaag, 2008, s. 25). Ansvarsgrunnlag vil som regel foreligge når et pliktbrudd er konstatert og skadevolder kan bebreides for dette (Stavnes, 2013, s. 16).

3.1.2 Årsakssammenheng

Dersom det påvises et ansvarsgrunnlag må det videre foreligge en årsakssammenheng mellom den ansvarsbetingende handlingen og det økonomiske tapet (Trældal og Bjelland, 2011, s. 18). Kravet om årsakssammenheng må forstås som et utfall av en grunnleggende rettferdsoppfatning. Oppfatningen er at ingen skal svare for andre skader enn de skader man har forårsaket selv, eller skader som er forårsaket av noen man svarer for. Spørsmålet om det foreligger årsakssammenheng besvares enten med at årsakssammenheng foreligger eller at årsakssammenheng foreligger ikke. Det opereres således aldri med ulike grader av årsakssammenheng (Hagstrøm og Stenvik, 2015, s. 348).

3.2 Medvirkeransvaret

Ifølge skadeserstatningsloven § 5-1 første ledd kan et erstatningskrav reduseres eller falle bort dersom skadelidte selv har medvirket til tapet. Dette vil være relevant dersom et selskap fremsetter erstatningskrav mot revisor grunnet et økonomisk tap som har oppstått. Styret og selskapet må ses på som én enhet, og «[s]tyrets handlinger og unnlaterelser må identifiseres med selskapet» (Rannekleiv, 2018, s. 41). I tilfeller der styret har medvirket til selskapets økonomiske tap vil revisors erstatningskrav kunne reduseres eller bortfalle (Rannekleiv, 2018, s. 41). Hvor mye erstatningskravet skal reduseres, eller eventuelt bortfaller, beror på en konkret skjønsmessig helhetsvurdering. Ved vurderingen vil graden av skyld hos både skadevolder og skadelidte være av betydning. Dersom skadelidte har handlet forsettlig eller grovt uaktsomt, er det større grunn for å redusere erstatningsansvaret. Dersom det foreligger

simpel uaktsomhet, er det ikke like stor grunn for å redusere erstatningsansvaret (Rannekleiv, 2018, s. 42).

3.3 Solidaransvaret

I tilfeller der styret og revisor kan bebreides for samme tap, kommer skadeserstatningsloven § 5-3 til anvendelse. Bestemmelsens første ledd fastslår at «[f]lere som plikter å betale erstatning for samme tap, svarer en for alle og alle for en.» I slike tilfeller kan skadelidte velge hvem han skal kreve erstatning av. Ettersom revisor har ansvarsforsikring er skadelidte ofte best tjent med å kreve erstatning hos revisor. Det er for øvrig blitt mer vanlig å tegne styreansvarsforsikring, men det er likevel ikke alle styremedlemmer som har en slik dekning (Rannekleiv, 2018, s. 43).

3.4 Ansvarsgrunnlag styret

Styrets erstatningsansvar reguleres av aksjeloven § 17-1 første ledd og har følgende ordlyd:

«Selskapet, aksjeeier eller andre kan kreve at daglig leder, styremedlem, medlem av bedriftsforsamlingen, gransker eller aksjeeier erstatter skade som de i den nevnte egenskap forsettlig eller uaktsomt har voldt vedkommende.»

Ut fra bestemmelsen ser man at alle medlemmer av styret kan bli erstatningsansvarlig. Utrykket «i den nevnte egenskap» innebærer at skadevoldelsens tilknytning til den selskapsrettslige egenskap skal være avgjørende for vurderingen av om et erstatningsansvar foreligger (Ot.prp. nr. 55 (2005-2006) s. 167). Erstatningsansvaret knytter seg således til opptreden i egenskap av å ha et formelt styreverv (Viga, 2011, s. 21). Et styremedlem vil derfor i utgangspunktet kun svare for forsømmelser av oppgaver som hører under styret (Hagstrøm og Stenvik, 2015, s. 129).

3.4.1 Styreansvaret

Styret i aksjeselskaper er underlagt et styreansvar. Styreansvaret er «det ansvaret som tjeneste- og tillitspersoner har overfor deres oppdragsgivere» (Hagstrøm og Stenvik, 2015, s. 128). Styret er dermed ikke underlagt et profesjonsansvar slik som revisor, og vurderes ikke etter en like streng aktsomhetsnorm som revisor. Styreansvaret er imidlertid et alminnelig uaktsomhetsansvar (Rannekleiv, 2018, s. 41).

3.4.2 Culpanormens objektive element

Som nevnt i kapittel 3.1.1 er det vanlig å skille mellom culpanormens objektive og subjektive element. Ved vurdering under culpanormens objektive element må man ta hensyn til innholdet i styremedlemmenes plikter (Brynildsen, 2004, s. 8). Som regel vil det foreligge ansvarsgrunnlag dersom et styremedlem har opptrådt uaktsomt. Et styremedlem har opptrådt uaktsomt dersom vedkommende har brutt en av sine plikter som styremedlem og følgelig kan bebreides for pliktbruddet (Rannekleiv, 2018, s. 41). Ansvarsgrunnlag vil også kunne foreligge dersom et styremedlem har handlet eller unnlatt å handle i egen interesse, fremfor i selskapets interesse jf. LB-2015-16484. I slike tilfeller vil den objektive siden av uaktsomhetsvurderingen være oppfylt.

3.4.3 Culpanormens subjektive element

Den subjektive siden av uaktsomhetsvurderingen omhandler hvorvidt det eksisterer subjektive unnskyldningsgrunner. Det vil si om styremedlemmer kan påberope seg subjektive forhold som grunnlag for å unngå erstatningsansvar. Det blir da spørsmål om det også foreligger rettslig eller faktisk villfarelse (Brynildsen, 2004, s. 8).

Rettslig villfarelse omhandler uvitenhet om rettslige forhold. For eksempel et styremedlems manglende kunnskap om en handling etter loven er rettsstridig. Villfarelsen gjelder den norm som styremedlemmet overtrer (Lovdata, 2012). Her må det tas hensyn til om styremedlemmets uvitenhet eller manglende forståelse av den norm som gjør handlingen eller unnlatsen rettsstridig, kan unnskyldes (Brynildsen, 2004, s. 8). Dersom rettsvillfarelsen er unnskyldelig, kan erstatningsansvaret bortfalle eller reduseres (Lovdata, 2012). Imidlertid er det tradisjonelle utgangspunkt i norsk rett at rettslig villfarelse ikke aksepteres som en

relevant unnskyldningsgrunn (Brynildsen, 2004, s. 8). Høyesterettsdommer Kristin Normann Aarum hevder at det bør kunne forventes at styremedlemmer har kunnskap om innholdet i aksjeloven (Brynildsen, 2004, s. 9).

Faktisk villfarelse omhandler hvorvidt styremedlemmet kan fritas ansvar som følge av at vedkommende ikke kjente til de faktiske forhold som var årsaken til det økonomiske tapet. Det blir dermed et spørsmål om hva styremedlemmet kjente til eller burde ha kjent til. Det må imidlertid være forhold som fremstår som unnskyldelig å ikke kjenne til, for at ansvarsfrihet skal foreligge (Brynildsen, 2004, s. 9).

3.4.4 Individuelt erstatningsansvar

Det er viktig å bemerke at styret kan ikke holdes erstatningsansvarlig som et kollektivt organ (Rannekleiv, 2018, s. 41). Styrets erstatningsansvar er individuelt og personlig, og ikke subsidiært til selskapets erstatningsansvar. Et styremedlem som blir funnet personlig erstatningsansvarlig, kan ikke avvise ansvar ved å forlange at skadelidte må kreve erstatning fra selskapet først (Viga, 2011, s. 21). Ved spørsmål om erstatning, vurderes hvert styremedlem individuelt. Dersom erstatningsvilkårene er oppfylt for alle medlemmene av styret, vil de hefte solidarisk etter skadeserstatningsloven § 5-3. Skadelidte kan for øvrig selv velge ut hvem av de ansvarlige styremedlemmene som skal betale erstatning. Det styremedlemmet som ender opp med å betale erstatning, kan søke regress hos de resterende styremedlemmer som har opptrådt erstatningsbetingende (Bråthen, 2017, s. 208).

3.4.5 Styreansvar og kompetanse

Ifølge NUES punkt 8 bør styret sammensettes slik at det kan ivareta selskapets behov for kompetanse. Imidlertid inneholder ikke aksjeloven konkrete krav til styremedlemmers kompetanse. Kompetansenivået i et styre kan dermed være varierende. En problemstilling vedrørende styreansvaret, er om ansvaret kan skjerpes dersom styremedlemmet har særskilt kompetanse eller kunnskap innenfor det aktuelle området hvor pliktbruddet er begått. En annen problemstilling er om ansvaret kan reduseres dersom styremedlemmet har manglende kompetanse innenfor det aktuelle området hvor et pliktbrudd er begått.

Hagstrøm og Stenvik (2015) s. 130 anfører at det forventes at styremedlemmer har den kompetanse samt opptrer med den påpasselighet og forsiktighet som er sedvanlig for styremedlemmer innenfor det respektive selskap og bransje. Styremedlemmer bedømmes derfor ikke strengere eller mildere avhengig av deres kompetanse. Perland (2013) kapittel 2, anfører at et styremedlem ikke bedømmes mildere selv om vedkommende ikke har tilstrekkelige kvalifikasjoner for styrevervet, og at det legges til grunn den samme minimumsnorm for alle medlemmer av et styre. Imidlertid påpeker Perland (2013) kapittel 2, at ansvaret kan etter omstendighetene skjerpes, dersom styremedlemmet har særlig fagkompetanse innenfor det området hvor pliktbruddet er begått.

I praksis ser man at styremedlemmer ikke bedømmes mildere, til tross for manglende erfaring eller kompetanse jf. LG-2017-104915 og RT-2011-562. Men dersom styremedlemmer har spesifikk kompetanse innenfor et spesifikt område, kan forholdet vektlegges i en aktsomhetsvurdering jf. LB-2008-120826.

3.4.6 Årsakssammenheng styret

Årsakssammenheng foreligger hvis et økonomisk tap har oppstått som følge av styrets uaktsomme opptreden jf. kapittel 3.1. Som nevnt i kapittel 3.4.4, er styrets erstatningsansvar et individuelt ansvar og det må følgelig foretas en individuell vurdering av erstatningsvilkårene for hvert enkelt styremedlem. Denne vurderingen må foretas på bakgrunn av den kunnskap hvert enkelt styremedlem hadde eller burde hatt. Hvert enkelt styremedlem må også vurderes ut fra deres individuelle handlinger. Et medlem av styret som var fraværende da en erstatningsbetingende avgjørelse ble tatt, kan i utgangspunktet ikke bli holdt erstatningsansvarlig. Det samme gjelder dersom et styremedlem stemmer mot et vedtak som senere viser seg å være erstatningsbetingende (Hagstrøm og Stenvik, 2015, s. 129). Dersom styremedlemmet har stemt mot, vil ikke kravet om årsakssammenheng være oppfylt. I Høyesterettsdom RT-1991-835 ble det påpekt at dette er tilstrekkelig grunnlag for ansvarsfrihet, til tross for at flertallets beslutning er ansvarsbetingende (Trældal og Bjelland, 2011, s. 18).

Videre kan ikke styremedlemmer bli holdt erstatningsansvarlig for tap som oppstod før vedkommende inntok styrevervet (Viga, 2011, s. 21). Har styret imidlertid vært med på å vedta en erstatningsbetingende handling, vil erstatningsansvaret følge styremedlemmet etter at vedkommende har fratrudd sitt styreverv (Østrem og Schwerdt, 2017, s. 31).

Det vil for øvrig foreligge et annet krav til styremedlemmer som er uenig i avgjørelser som er av vesentlig betydning. For at ansvarsfrihet skal foreligge, vil det være krav om at styremedlemmet trekker seg fra sitt styreverv. Dersom styremedlemmet har stemt mot beslutningen, men likevel fortsetter i sitt verv og stiller seg bak flertallet i styret, er det større sannsynlighet for at et erstatningsansvar kan konstitueres. Dette på grunn av at det vil være lettere å påvise årsakssammenheng (Trældal og Bjelland, 2011, s. 18).

Det kan imidlertid ikke forventes at et styremedlem aktivt forsøker å motarbeide styreflertallets beslutning, dersom vedkommende mener at dette er en uforsvarlig beslutning. Dette kan ha en motstridende effekt, og styremedlemmet kan ende opp som erstatningsansvarlig. Ved Høyesterettsdom RT-1973-821 ble et styremedlem holdt erstatningsansvarlig da vedkommende hadde forsøkt å forhindre selskapets låneopptak ved å kritisere selskapets betalingsevne overfor banken (Hagstrøm og Stenvik, 2015, s. 129).

3.5 Ansvarsgrunnlag revisor

Revisors erstatningsansvar reguleres av revisorloven § 8-1 første ledd og har følgende ordlyd:

«Revisor plikter å erstatte skade som denne forsettlig eller uaktsomt har voldt under utførelsen av sitt oppdrag.»

Revisors erstatningsansvar gjelder både revisjonsoppdrag og rådgivningsoppdrag. Ansvaret gjelder uavhengig av om rådgivningsoppdraget skjer i samsvar med revisjonsoppdraget, eller om rådgivningsoppdraget foretas utenom revisjonen som et selvstendig oppdrag (Hirsch og Kaarbø, 2015, s. 44).

3.5.1 Profesjonsansvaret

Revisor er underlagt et strengt profesjonsansvar, noe som ble understreket i «Ivaran-dommen» (RT-2003-696). At revisor er underlagt et strengt profesjonsansvar, innebærer at revisor blir vurdert i forhold til en streng aktsomhetsnorm (Rannekleiv, 2018, s. 41).

Profesjonsutøvere har lang utdanning og særskilt kompetanse innenfor sitt fagfelt. Det er dermed naturlig å bedømme deres yrkesutøvelse etter en streng aktsomhetsnorm (Brynildsen, 2004, s. 27 og 28). Det ble imidlertid påpekt i «Ivaran-dommen» (RT-2003-696) at «det gjelder et strengt profesjonsansvar, men at det likevel er rom for en viss kritikkverdig atferd før det blir tale om erstatningsbetingende uaktsomhet».

3.5.2 Culpanormens objektive element

Ved uaktsomhetsvurderingen av revisor er det nødvendig å ta stilling til culpanormens objektive og subjektive side jf. kapittel 3.1.1. Den objektive side omhandler hvorvidt revisor har brutt sine lovpålagte plikter (Reisvaag, 2008, s. 34). Ved aktsomhetsvurderingen vil det dermed være sentralt om revisor har brutt noen av bestemmelsene i revisorloven kapittel 5. Det er imidlertid ikke tilstrekkelig kun å ta hensyn til revisorloven (Birkeland, 2007, kapittel 4.3.2). Ved vurdering av om revisor har opptrådt uaktsomt er det vesentlig om revisor har utført revisjonen etter beste skjønn og i samsvar med god revisjonsskikk. Hvis revisor har handlet i tråd med revisjonsstandardene, kan det som hovedregel konkluderes med at revisor har oppfylt kravene til god revisjonsskikk. Imidlertid ble det i «Ivaran-dommen» (RT-2003-696) anført at et brudd på standarden god revisjonsskikk ikke uten videre kan regnes som erstatningsbetingende uaktsomhet (Rannekleiv, 2018, s. 41).

3.5.3 Culpanormens subjektive element

Ved culpanormens subjektive side oppstår spørsmålet om det er individuelle forhold hos revisor som medfører at det ikke kan kreves at vedkommende handlet i tråd med sine plikter (Birkeland, 2007, 4.4). Rettslig villfarelse vil i utgangspunktet ikke anses som en subjektiv unnskyldningsgrunn. Det stilles strenge krav til revisor vedrørende utdanning, praksis og vandel. I tillegg forventes det at revisor har høy kompetanse innenfor sine fagområder samt at revisor har tilstrekkelig innsikt i lovverket og gjeldende standarder (Stavnes, 2013, s. 32).

Faktisk villfarelse vil med større sannsynlighet kunne anses som en subjektiv unnskyldningsgrunn. Dersom selskapets ledelse bevisst har tilbakeholdt eller skjult vesentlig informasjon, som ville vært problematisk for revisor å avdekke, vil det være vanskelig å bebreide revisor for et eventuelt økonomisk tap. Andre subjektive forhold, slik som sykdom og manglende erfaring vil ikke anses som subjektive unnskyldningsgrunner. Når revisor påtar seg et revisjonsoppdrag, forventes det at revisor har nødvendige kvalifikasjoner og at revisjonen planlegges på en hensiktsmessig måte (Stavnes, 2013, s. 34).

3.5.4 Kollektivt erstatningsansvar

Som nevnt i kapittel 3.1, var bakgrunnen for kodifiseringen av ansvarshjemmelen et behov for et solidaransvar for revisjonsselskapet og revisor. Som en følge av dette behovet har vi revisorloven § 8-1 annet ledd, som fastslår at et revisjonsselskap hefter solidarisk med revisor som har utført et oppdrag på vegne av selskapet. Revisors erstatningsansvar er dermed et kollektivt erstatningsansvar.

3.5.5 Årsakssammenheng revisor

Årsakssammenheng foreligger hvis et økonomisk tap har oppstått som følge av revisors uaktsomme opptreden jf. kapittel 3.1. Det foreligger imidlertid ikke årsakssammenheng dersom det er flere årsaker til tapet, og revisors uaktsomme opptreden i det store bildet er lite vesentlig jf. RG-2008-705.

Utgangspunktet i erstatningsretten er at kravet til årsakssammenheng er absolutt. Dette innebærer et krav om at en forsvarlig handlemåte ville ha forhindre tapet. I samsvar med alminnelige erstatningsrettslige prinsipper er det skadelidte som har bevisbyrden for om årsakssammenheng foreligger (Grandal, 2006, s. 19).

Hvorvidt kravet til årsakssammenheng er oppfylt, kan variere ut fra hvem som har handlet i tillit til revisors arbeid. Det er som regel klart om det foreligger årsakssammenheng mellom revisors opptreden og den revisjonspliktiges økonomiske tap. Dersom det er tale om revisors opptreden og en tredjeparts økonomiske tap, kan det imidlertid være problematisk å påvise årsakssammenheng. For å påvise årsakssammenheng mellom revisors opptreden og en tredjeparts økonomiske tap, foreligger et krav om at tredjeparten må ha handlet på grunnlag

av revisors arbeid. I RG-1993-1048 hevdet bankforbindelsen til et konkursrammet aksjeselskap at revisor var erstatningsansvarlig grunnet mangelfull revisjon. Saken endte med at revisor ble frifunnet da det ikke forelå årsakssammenheng mellom revisors opptreden og bankens økonomiske tap (Birkeland, 2007, kapittel 4.5 og 5.1).

4 Gjennomgang av rettskilder og analyse

I de følgende avsnittene foretar jeg en grundig gjennomgang av rettskilder vedrørende partenes ansvar for feilinformasjon i årsregnskapet, intern kontroll, og forsvarlig egenkapital og likviditet. Videre foretas en gjennomgang av rettspraksis tilhørende hvert ansvarsområde, og deretter en analyse. Ved å gjennomgå og analysere rettspraksis vil man kunne belyse styrets og revisors oppgaver, for så å trekke en konklusjon på hvordan styret kan oppfylle sitt ansvar ved å bruke revisors arbeid.

Feilinformasjon i årsregnskapet og intern kontroll er to ansvarsområder som må ses i sammenheng. En tilstrekkelig intern kontroll er et virkemiddel som blant annet skal sørge for at det ikke forekommer feilinformasjon i årsregnskapet. Da jeg valgte ut rettsavgjørelser tilhørende disse to ansvarsområdene, la jeg vekt på årsaken til det økonomiske tapet. I forbindelse med feilinformasjon i årsregnskapet har jeg valgt ut rettsavgjørelser der årsaken til det økonomiske tapet knytter seg direkte til årsregnskapet. For eksempel regnskapsmanipulasjoner, herunder feilvurderinger av regnskapsposter. I forbindelse med intern kontroll har jeg valgt ut rettsavgjørelser der årsaken til det økonomiske tapet omhandler forhold som ikke direkte knytter seg til årsregnskapet. For eksempel urettmessige disposisjoner. Urettmessige disposisjoner kan for øvrig føre til feilinformasjon i årsregnskapet, men jeg har valgt å fokusere på disse områdene som to atskilte ansvarsområder.

4.1 Feilinformasjon i årsregnskapet

Mange erstatningssaker oppstår i forbindelse med feilinformasjon i regnskapet som følge av feil og misligheter. «Det som skiller feil fra misligheter, er hvorvidt den underliggende handlingen som fører til feilinformasjonen i regnskapet, er tilsiktet eller utilsiktet» (ISA 240 punkt 2). Feil i årsregnskapet knytter seg til utilsiktede handlinger, mens misligheter i årsregnskapet er tilsiktede handlinger begått av personer innad i et selskap med det formål å oppnå en urettmessig eller ulovlig fordel (ISA 240 punkt 11a).

4.1.1 Styrets oppgaver

Etter regnskapsloven § 3-1 første og annet ledd skal regnskapspliktige for hvert regnskapsår utarbeide årsregnskap og årsberetning. Som nevnt i kapittel 2.1.3, er formålet til årsregnskapet å informere omverdenen om selskapets økonomiske resultat, stilling og utvikling. I tillegg fremkommer det av regnskapsloven § 3-2a at årsregnskapet skal gi et rettviseende bilde av selskapets eiendeler, gjeld, finansielle situasjon og resultat. Årsregnskapet og årsberetningen skal undertegnes av selskapets styremedlemmer jf. regnskapsloven § 3-5 første ledd. Etter aksjeloven § 6-12 tredje ledd skal styret påse at regnskapet er gjenstand for betryggende kontroll, noe som innebærer at regnskapet ikke inneholder vesentlige feil (Østrem og Schwerdt, 2017, s. 33). Når styret godkjenner årsregnskapet oppstår en forventning hos allmennheten om at regnskapet viser fullstendig og korrekt informasjon (Stavnes, 2013, s. 59).

4.1.2 Revisors oppgaver

Revisors oppgave er å vurdere om årsregnskapet er utarbeidet og fastsatt i tråd med lov og forskrifter jf. revisorloven § 5-1 første ledd. Gjennom revisjonen skal revisor bidra til å forebygge og avdekke feil og misligheter jf. revisorloven § 5-1 tredje ledd. Videre følger det av revisorloven § 5-2 første ledd at «[r]evisor skal utføre revisjonen etter beste skjønn, herunder vurdere risikoen for at det kan foreligge feilinformasjon i årsregnskapet som følge av misligheter og feil.» Etter revisorloven § 5-2 annet ledd skal revisor «utføre sin virksomhet i samsvar med god revisjonsskikk». I denne forbindelse kommer ISA-ene inn med full tyngde.

ISA-ene krever at revisor gjennom revisjonen skal oppnå betryggende sikkerhet for at regnskapet ikke inneholder vesentlig feilinformasjon. Dette gjelder både som følge av feil og misligheter. Med betryggende sikkerhet menes en høy grad av sikkerhet, noe som oppnås ved at revisor innhenter hensiktsmessig og tilstrekkelig revisjonsbevis for å redusere revisjonsrisikoen (ISA 200 punkt 5). Risikoen for at misligheter ikke avdekkes, er høyere enn risikoen for at feil ikke avdekkes. Årsaken er at misligheter kan innebære avanserte og grundige planlagte opplegg for at de ikke skal avdekkes (ISA 240 punkt 6).

I forbindelse med revisjon av årsregnskapet skal revisor kommunisere med dem som har overordnet ansvar for styring og kontroll, herunder styret. Kommunikasjonen skal omfatte de plikter revisor har i forbindelse med revisjon av årsregnskapet samt en oversikt over revisjonens planlagte innhold og tidspunkt (ISA 260 punkt 9a). Videre skal revisor innhente informasjon fra styret som er relevant for revisjon av årsregnskapet (ISA 260 punkt 9b). Dersom revisor gjennom revisjonen avdekker forhold som er relevante for styrets oppgave med å føre tilsyn med den finansielle rapporteringsprosessen, skal revisor informere styret om disse forholdene (ISA 260 punkt 9c). Feil og misligheter som kan føre til feilinformasjon i regnskapet skal påpekes i nummererte brev jf. revisorloven § 5-2 fjerde ledd punkt 3 jf. revisorloven § 5-4. Revisor er ansvarlig for å utforme en mening om det utarbeidede årsregnskapet, samt gi uttrykk for denne meningen gjennom revisjonsberetningen jf. ISA 260 punkt 14a jf. revisorloven § 5-6.

4.1.3 Gjennomgang av rettsavgjørelser

«Tamro-dommen» RG-2003-425

Tamro Distribution AS var et norsk selskap, hvis hovedvirksomhet var knyttet til engrosomsetning av legemidler i Norge. Høsten 2000 ble det avdekket feilinformasjon i selskapets regnskap for årene 1998 og 1999. For disse årene var kundefordringene i form av leverandørbonuser angitt for høyt og varelageret var overvurdert. Feilinformasjonen oppstod på grunn av at selskapets økonomisjef hadde foretatt regnskapsmessige manipulasjoner. Selskapet valgte å fremsette erstatningskrav mot selskapets revisor, KPMG, for ikke å ha avdekket feilene under revisjonen. Tingretten kom frem til at revisor hadde opptrådt uaktsomt ved utførelsen av revisjonsoppdraget da han ikke hadde foretatt tilstrekkelige kontrollhandlinger av varelageret eller innhentet tilstrekkelige revisjonsbevis for kundefordringene. Imidlertid fant retten at styret hadde medvirket til tapet, da de hadde akseptert en organisasjonsstruktur der mye ansvar vedrørende regnskapet var tillagt selskapets

økonomisjef. Det ble lagt vekt på at styrets manglende ansvarsoppfyllelse var et nødvendig premiss for revisors manglende ansvarsoppfyllelse. Med hjemmel i medvirkeransvaret etter skadeserstatningsloven § 5-1 ble revisors ansvar redusert.

Dommen om revisors ansvar

Retten anførte at revisor har et kontrollansvar som må vurderes i lys av revisors kompetanse. Dette er en direkte konsekvens av profesjonsansvaret. Revisor er pliktig til å innta en kritisk holdning ved utførelse av revisjon. Selv om det var konstatert et godt kontrollmiljø, kunne ikke dette fritta revisor ansvaret for årvåkenhet mot eventuelle misligheter. Det faktum at store deler av regnskapsansvaret var tillagt én person, skulle medført skjerpet årvåkenhet fra revisors side.

Vedrørende varelageret for 1999 fant retten at revisor hadde opptrådt uaktsomt. Varelageret var betydelig feilvurdert med 10 millioner kroner. Etter rettens oppfatning var det flere forhold som skulle medført skjerpet årvåkenhet fra revisors side i forbindelse med den angitte saldo. Det første forholdet var at revisor var kjent med at økonomisjefen hadde fremlagt korrigerende tall for varelageret foregående år. Et annet forhold var at selskapet hadde konvertert til et nytt regnskapssystem, og dette ble brukt som begrunnelse for å forklare en differanse i regnskapet. Dette i seg selv ga grunnlag for kontrollhandlinger. Det tredje forholdet omhandlet en vesentlig regnskapskorrigering på 10 millioner kroner uten at det forelå en rasjonell begrunnelse for denne korrigeringen. Det fjerde og femte forholdet var at det forelå en korreksjonspost og en differanse som samlet sett utgjorde korrigeringssummen. Retten hevdet at revisors handlingsalternativ for å etterprøve de fremlagte tall var enkelt og lite byrdefullt. De kontrollhandlinger som var gjennomført av revisor var etter rettens skjønn ikke særlig ekstraordinære sett i sammenheng med de forhold som forelå. Retten konkluderte med at de utførte kontrollhandlinger var utilstrekkelige og revisors unnlattelse av å anvende handlingsalternativer var ansvarsbetingende.

Angående leverandørbonusene var ikke retten i tvil om at revisor hadde handlet uaktsomt. Et medlem av revisjonsteamet anførte i et notat at det var tvil om eksistensen av leverandørbonusene. Forholdet ble fulgt opp av ansvarlig revisor, og det ble iverksatt tiltak for avklaring. Etter rettens skjønn var tiltakene imidlertid utilstrekkelige. I denne forbindelse anførte retten at revisor hadde enkle handlingsalternativer til rådighet. Revisor skulle selv innhentet bekreftelser på leverandørbonusene.

Dommen om styrets ansvar

Selskapet hadde et godt kontrollmiljø. Det var likevel ikke til hinder for at selskapets økonomisjef gjennomførte betydelige regnskapsmanipulasjoner. Retten anførte at styret har et selvstendig ansvar for oppfølging. Denne oppfølgingen omfatter blant annet kontroll av instruksverk og enkelthandlinger. Ansvar for oppfølging må særlig gjelde i tilfeller der styret har valgt og akseptert en organisasjonsstruktur der store deler av regnskapsansvaret var tillagt økonomisjefen. Selv om økonomisjefens manglende synlige motiv ikke fremmet mistanke, skulle det likevel vært foretatt nødvendige kontroller som følge av styrets forvaltningsansvar og tilsynsansvar etter aksjeloven.

4.1.4 Analyse: Hvordan kan styret oppfylle sitt ansvar ved å bruke revisors arbeid i forbindelse med feilinformasjon i årsregnskapet?

Å foreta tilstrekkelige kontroller av regnskapsposter kan ha en avdekkende effekt når det gjelder økonomiske tap. I «Tamro-dommen» (RG-2003-425) ble det ikke foretatt tilstrekkelige kontroller av vesentlige regnskapsposter, herunder varelager. I tillegg hadde ikke revisor innhentet tilstrekkelig revisjonsbevis for kundefordringene. Hadde dette blitt gjort, ville de regnskapsmessige manipulasjoner foretatt av selskapets økonomisjef blitt avdekket på et tidligere tidspunkt, og et økonomisk tap ville vært unngått. Innhenting av revisjonsbevis og kontrollhandlinger av vesentlige regnskapsposter skal foretas av revisor. For å sikre at dette blir utført, bør styret ha en konkret kommunikasjon med revisor om at slike handlinger er gjennomført samt hvilke funn revisor har gjort.

Tiltak

A1. Temamøte med revisor: Revisjonsplan, risikovurdering og interimsrevisjon

For å kunne oppfylle sitt ansvar bør styret innkalle til et møte med revisor. Tidspunktet for møtet må tilpasses det aktuelle selskap, men i utgangspunktet skal møtet finne sted i juni eller august. Formålet med møtet er å foreta en gjennomgang av revisors plan for gjennomføring av revisjonsarbeidet. Dette vil være i tråd med NUES punkt 15. Det må også foretas en gjennomgang av resultatet fra interimsrevisjonen. Før møtet med revisor må det i sakspapirene sendes ut en rapport fra revisor om revisjonsplanen, risikovurderinger og resultatet av interimsrevisjonen. Det vesentlige er at styret gjør seg kjent med, og handler på bakgrunn av det arbeidet revisor har gjort i forbindelse med planleggingen av revisjonen samt resultatet fra interimsrevisjonen. Fra møtet med revisor må det protokolleres hvilke sakspapirer som forelå samt vesentlige konklusjoner på styrets behandling.

A2. Temamøte med revisor: Resultat av årsoppgjørrevisjon

For å kunne oppfylle sitt ansvar bør styret innkalle til et møte med revisor. Tidspunktet for møtet må tilpasses det aktuelle selskap, men i utgangspunktet skal møtet finne sted i januar eller februar, før vedtakelse av årsregnskapet. Formålet med møtet er å foreta en gjennomgang av selskapets årsregnskap, årsberetning og kontantstrømoppstilling, før vedtakelse finner sted. Dette møtet vil være nødvendig for styret i den forstand at styret kan påpeke at dets arbeid med årsregnskapet bygger på revisors arbeid. Etter NUES punkt 15 vil det være nyttig å bruke den kunnskap og kompetanse som revisor besitter i forbindelse med styrets behandling av årsregnskapet. Som sakspapir til dette styremøtet må det sendes ut en rapport fra årsoppgjørrevisjonen med revisors konklusjon for innholdet i revisjonsberetningen. På dette møtet bør styret stille spørsmål til revisor som er relatert til årsregnskapet. En oversikt over spørsmål som bør stilles følger som vedlegg, se «Vedlegg 1. Spørsmål til revisor». Her henvises til «Tamro-dommen» (RG-2003-425), hvor det ikke ble foretatt tilstrekkelige kontrollhandlinger av vesentlige regnskapsposter, eller innhentet tilstrekkelige revisjonsbevis. Dette vil være spørsmål som styret bør stille til revisor, for så å få bekreftelse fra revisor på at dette er gjort. Møtet med revisor før vedtakelse av årsregnskapet må fremgå av styreprotokoll.

A3 Lovpålagt møte mellom styret og revisor: Vurderingsposter i årsregnskapet mv.

Etter revisorloven § 2-3 første ledd skal styret i revisjonspliktige selskap hvert år ha et møte med revisor uten at den daglige ledelse er til stede. Etter bestemmelsens annet ledd er målet med møtet at styret og revisor skal diskutere regnskapsmessige forhold der revisor ser vesentlige svakheter og mangler ved de vurderinger den daglige ledelsen har foretatt, samt andre forhold som revisor mener styret bør gjøres oppmerksom på. Dette møtet skal fungere som en plattform hvor revisor skal tørre å si hva han mener. Styret og revisor skal på dette møtet ha en kommunikasjon som ikke påvirkes av andre i selskapsadministrasjonen. Her kan det stilles spørsmål om ledelsen og det kan stilles spørsmålstegn ved de vurderinger ledelsen har gjort. Dette lovpålagte møtet må dokumenteres. All dokumentasjon vedrørende dette møtet skal kun være tilgjengelig for styret og revisor.

I forarbeidene til denne bestemmelsen ble det anført at dette møtet kan «bidra til at styret ivaretar sitt forvaltnings- og tilsynsansvar på en bedre måte» (NOU 2008: 16, s. 50). For at styret skal kunne oppfylle sitt forvaltnings- og tilsynsansvar, er det viktig at styret sørger for

en god kommunikasjon med revisor på dette møtet.

A4. Alternativ revisjonsberetning: Omtale av sentrale forhold ved revisjonen

Styret kan vurdere å be revisor om å avgi revisjonsberetningen som blir brukt for børsnoterte selskap. En slik revisjonsberetning skal inneholde en beskrivelse av sentrale forhold ved revisjonen. Sentrale forhold ved revisjonen er obligatorisk i revisjonsberetningen for børsnoterte selskap. Revisor skal omtale de forhold som var av størst betydning ved revisjonen av årsregnskapet. Eksempler på slike forhold er områder med høyere risiko for vesentlig feilinformasjon, områder i regnskapet hvor det er foretatt vesentlige skjønsmessige vurderinger, og betydelige hendelser eller transaksjoners innvirkning på revisjonen. I revisjonsberetningen skal revisor beskrive hvorfor disse forholdene ble vurdert til å være sentrale forhold samt hvordan disse forholdene ble håndtert (Hagen, 2016, s. 40). Selv om en beskrivelse av sentrale forhold ved revisjonen kun er obligatorisk for børsnoterte selskap, kan også ikke-noterte selskap be om en slik beskrivelse i beretningen (Hagen, 2016, s. 41). Erfaringer fra andre land viser at denne revisjonsberetningen bidrar til en bedre og mer konstruktiv kommunikasjon mellom styret og revisor (Hagen, 2016, s. 40). En bedre og mer konstruktiv kommunikasjon mellom styret og revisor, vil være et godt hjelpemiddel i forbindelse med styrets mål om å oppfylle sitt ansvar. Styret vil da bli oppmerksom på sentrale forhold ved revisjonen, og om dette er forhold som må følges opp med iverksetting av tiltak.

4.2 Intern kontroll

Mange erstatningssaker har oppstått som følge av mangler i et selskaps interne kontroll. Et selskaps interne kontroll er «en prosess iscenesatt og gjennomført av foretakets styre, ledelse og ansatte for å gi rimelig sikkerhet vedrørende måloppnåelse innen målrettet og kostnadseffektiv drift, pålitelig ekstern regnskapsrapportering samt overholdelse av gjeldende lover og regler» (Ottesen, 2013, s. 68).

En mangel i intern kontroll foreligger når selskapets interne kontroll ikke klarer å forhindre, avdekke eller korrigere feilinformasjon i regnskapet. En mangel i intern kontroll foreligger også når en kontroll som skal forhindre, avdekke eller korrigere feilinformasjon i regnskapet ikke eksisterer (ISA 265 punkt 6a). En vesentlig mangel i intern kontroll foreligger når en eller flere mangler er av en slik betydning at de fortjener oppmerksomhet fra de som har

overordnet ansvar for styring og kontroll (ISA 265 punkt 6b).

4.2.1 Styrets oppgaver

Som følge av aksjeloven § 6-12 tredje ledd skal styret påse at selskapets regnskap, virksomhet og formuesforvaltning er gjenstand for betryggende kontroll. Dette innebærer blant annet at styret har ansvaret for selskapets interne kontroll (Østrem og Schwerdt, 2017, s. 33). Styret skal dermed påse at selskapet har god intern kontroll i forhold til omfanget og arten av virksomheten. Systemet for intern kontroll skal omfatte organisering og gjennomføring av den finansielle rapporteringen i selskapet. Styret skal danne seg en oppfatning av selskapets interne kontroll basert på informasjon det mottar (NUES, 2018, punkt 10). I tillegg skal styret som en følge av tilsynsansvaret etter aksjeloven § 6-13, føre tilsyn med at den interne kontrollen etterleves av selskapet.

4.2.2 Revisors oppgaver

Etter revisorloven § 5-1 annet ledd skal revisor «se etter at den revisjonspliktige har ordnet formuesforvaltningen på en betryggende måte og med forsvarlig kontroll». Gjennom revisjonen skal revisor bidra til å forebygge og avdekke feil og misligheter jf. revisorloven § 5-1 tredje ledd. Revisor skal gjennom revisjonen vurdere risikoen for at det kan foreligge feilinformasjon i regnskapet som følge av feil og misligheter jf. revisorloven § 5-2 første ledd.

Revisor skal opparbeide seg en forståelse av selskapets interne kontroll som er vesentlig for revisjonen ved identifisering og vurdering av risikoene for vesentlig feilinformasjon. Når revisor vurderer risikoene for vesentlig feilinformasjon, må revisor foreta en vurdering av selskapets interne kontroll, slik at han kan utforme hensiktsmessige revisjonshandlinger ut fra omstendighetene (ISA 265 punkt 2). Når revisor opparbeider seg en forståelse av selskapets interne kontroll som er relevant for revisjonen, skal revisor vurdere utformingen av disse kontrollene og fastslå om kontrollene er iverksatt (ISA 315 punkt 13).

Revisors mål er å sørge for hensiktsmessig kommunikasjon til dem som har overordnet ansvar for styring og kontroll av vesentlige mangler i den interne kontrollen som revisor har avdekket gjennom revisjonsoppdraget (ISA 265 punkt 5). Revisors kommunikasjon av vesentlige mangler i intern kontroll skal inkludere en beskrivelse av manglene og konsekvensene av disse manglene (ISA 265 punkt 11a). I kommunikasjonen kan revisor også inkludere forslag til utbedrende tiltak for disse manglene (ISA 265 punkt A28).

Kommunikasjon av vesentlige mangler i intern kontroll skal hjelpe dem som har overordnet ansvar for styring og kontroll med å oppfylle sitt tilsynsansvar (ISA 265 punkt A12). Slike mangler skal påpekes i nummererte brev jf. revisorloven § 5-2 fjerde ledd punkt 2 jf. revisorloven § 5-4.

Det faktum at revisor har kommunisert en vesentlig mangel i intern kontroll til dem som har overordnet ansvar for styring og kontroll i forbindelse med en tidligere revisjon, fjerner ikke behovet for gjentakelse av kommunikasjonen, hvis det fortsatt ikke er iverksatt utbedrende tiltak. Dersom en tidligere kommunisert mangel i intern kontroll fortsatt eksisterer, kan revisor kommunisere denne mangelen på nytt, eller henvide til den tidligere kommunikasjonen av denne mangelen. I denne sammenheng kan revisor spørre dem som har overordnet ansvar for styring og kontroll om hvorfor denne vesentlige mangelen ikke er blitt utbedret (ISA 265 punkt A17).

4.2.3 Gjennomgang av rettsavgjørelser

«Vendere-dommen» LB-2013-139504-1

Lunde Gruppen AS var konsernspiss i et stort konsern med flere selskaper. Ett av morselskapene i dette konsernet var Måsen Eiendom AS. I 2009 kjøpte Måsen Eiendom AS opp et hylleselskap som senere ble reorganisert og endret navn til Vendere Eiendom AS. Ved oppkjøp var Vendere Eiendom AS 100 % eiet av Lunde Gruppen AS, men etter en måneds tid ble eierforholdet endret. Måsen Eiendom AS overtok 50 % av aksjene, mens de resterende 50 % ble overtatt av to utenforstående eiere, Orkla Eiendom AS og Finansgruppen Eiendom AS.

Etter varsel om en svak likviditetssituasjon i Vendere Eiendom AS, iverksatte Orkla Eiendom AS en granskning. Granskningen avdekket at det var overført verdier for til sammen 97 millioner kroner fra Vendere Eiendom AS til Måsen Eiendom AS og Lunde Gruppen AS. De urettmessige pengeoverføringene var gjennomført av daglig leder i Vendere Eiendom AS, som i stor utstrekning også ledet Måsen Eiendom AS og Lunde Gruppen AS. Dette forholdet ble ikke oppdaget ved revisjon av årsregnskapet, og Vendere Eiendom AS valgte å føre erstatningskrav mot ansvarlig revisor ved BDO AS. Spørsmålet var om revisor hadde opptrådt uaktsomt ved utførelsen av revisjonsoppdraget. Tre av fire dommere mente at revisor ikke hadde opptrådt erstatningsbetingende uaktsomt. Den fjerde dommeren, som også var fagkyndig meddommer, mente at revisor hadde opptrådt uaktsomt gjennom

oppdragsutførelsen. Denne dommeren mente også at styret hadde opptrådt uaktsomt, og at styrets uaktsomhet var av en slik vesentlig betydning at revisors erstatningsansvar falt bort.

Dommen om revisors ansvar

Som nevnt, mente flertallet at revisor hadde handlet i tråd med kravene i revisorloven og gjeldende revisjonsstandarder. Konklusjonen var dermed at revisor ikke hadde opptrådt uaktsomt. Imidlertid hadde mindretallet et interessant syn på saken. Mindretallet valgte også å se på styrets opptreden.

Mindretallet valgte blant annet å trekke frem nummererte brev som selskapets tidligere revisor hadde sendt ut. I nummererte brev hadde selskapets tidligere revisor påpekt flere forhold. Blant annet mangler ved intern kontroll og mangel på regnskapsdokumentasjon. I tillegg ble det påpekt et stort antall transaksjoner på mellomregningskonti og reverseringer i form av tilleggsposter i forbindelse med årsavslutningen. Disse forholdene gjaldt imidlertid Måsen Eiendom AS og Lunde Gruppen AS. Men ettersom saksøkte revisor også var revisor for disse selskapene som på urettmessig vis ble tilført likviditet, mente mindretallet at de nummererte brev fra tidligere revisor burde ha skjerpet revisors aktsomhet. Dette i forbindelse med det store antallet internt transaksjoner og oppryddingsposter som forelå i bokføringsmaterialet. Dommeren mente at revisor burde ha kontrollert bilagsdokumentasjon og avtalegrunnlaget for disse transaksjonene. Det var da høyst sannsynlig at revisor ville ha avdekket daglig leders urettmessige pengeoverføringer.

Videre mente mindretallet at revisor skulle ha dannet seg en oppfatning av kvaliteten på bokføringen, herunder om det var etablert tilfredsstillende avstemmingsrutiner for blant annet mellomværende med nærstående. Gjennom informasjon fra tidligere revisor var ansvarlig revisor kjent med at kvaliteten på dette arbeidet var mangelfullt.

Dommen om styrets ansvar

Et moment som mindretallet valgte å peke på i forbindelse med styrets uaktsomme opptreden, var at styret hadde innført styreinstruksjoner som stilte høyere krav til styremedlemmene i forhold til aksjeloven. Styret hadde for øvrig ikke fulgt disse styreinstruksjonene. Dommeren anførte at så lenge styreinstruksjonene ikke følges, vil ikke dette tiltaket ha noen innvirkning på aktsomhetsvurderingen. Dommeren rettet også kritikk mot styrets behandling av årsregnskapet. Det faktum at styret ikke hadde brukt mye tid på å sette seg inn i regnskapet,

var ifølge dommeren sterkt kritikkverdig. Konklusjonen var at styrets passivitet og manglende oppfølging av forvaltningsansvaret etter aksjeloven § 6-12 og tilsynsansvaret etter aksjeloven § 6-13 var hovedårsaken til det økonomiske tapet som rammet selskapet.

«AR-gruppen-dommen» LB-2015-22154

I «AR-gruppen-dommen» (LB-2015-22154) valgte konsernet AR-gruppen å føre erstatningskrav mot revisor ved Revisjonscompagniet AS. Årsaken var at daglig leder i konsernet AR-gruppen hadde foretatt urettmessige disposisjoner over selskapenes midler. De urettmessige disposisjonene omhandlet store ikke-legitimerte kontantuttak fra konsernets kontoer. I tillegg hadde daglig leder underslått store beløp fra hovedaksjonær og styreleders private konto. Etter mistanke om uregelmessigheter i konsernets økonomiforvaltning satte styret i gang granskning og det ble avdekket betydelige feil i regnskapene. Dette ble ikke avdekket av revisor gjennom revisjonen. Retten mente at revisors mulige forsømmelser havnet i skyggen av styrets manglende kontroll med økonomiforvaltningen og manglende oppfølging overfor daglig leder. Revisor ble dermed frifunnet.

Dommen om revisors ansvar

Lagmannsretten anførte at revisor har et selvstendig ansvar for å kontrollere regnskapet og avdekke misligheter ved revisjon av årsregnskapet. Retten påpekte imidlertid at hovedansvaret for å avdekke misligheter, lå hos styret. Dette følger også av ordlyden i revisorloven § 5-1 tredje ledd, hvor det fastslås at revisor skal «bidra til» å forebygge og avdekke misligheter og feil.

I tillegg til den saksøkte revisor, hadde AR-gruppen engasjert en annen revisor som konsulent med oppdrag å utarbeide årsregnskapene i selskapene. Denne revisoren hadde uttrykt bekymring vedrørende store kontantuttak til styret, uten at dette ble fulgt opp. Store kontantuttak var dermed forhold styret allerede var kjent med. For lagmannsretten var det derfor tvilsomt at en påpekning av uheldige regnskapsmessige forhold fra saksøkte revisor, ville ha resultert i at styret iverksatte tiltak for å stoppe daglig leders handlinger.

Dommen om styrets ansvar

Lagmannsretten påpekte at styret har hovedansvaret for forvaltningen av selskapet og selskapets utvikling. Dette som følge av at styret skal påse at virksomhet, formuesforvaltning og regnskap er gjenstand for betryggende kontroll etter aksjeloven § 6-12 tredje ledd. I tillegg er det styrets ansvar å føre tilsyn med den daglige ledelse etter aksjeloven § 6-13. Etter rettens oppfatning var det dermed styret som hadde hovedansvaret for å utforme systemer for å forhindre økonomisk kriminalitet. Grunnet styrets mangel på intern kontroll og utilstrekkelige oppfølging av alarmerende informasjon om selskapets økonomiforvaltning, var styret nærmest til å bære risikoen for urettmessige handlinger fra daglig leder.

«Ivaran-dommen» RT-2003-696

Administrerende direktør i selskapet Ivaran Shipping AS hadde drevet omfattende og spekulativ valutahandel som påførte selskapet et tap på 170 millioner kroner. Selskapet valgte å føre erstatningskrav mot selskapets ansvarlige revisor ved Deloitte & Touche. Dette på grunn av at revisor ikke hadde avdekket og forhindret administrerende direktørs handlinger. Ivaran Shipping AS mente at revisor hadde opptrådt erstatningsbetingende uaktsomt i forbindelse med manglende kontroll av administrerende direktørs tillatelse til å drive omfattende valutahandel. I forbindelse med denne anførselen stilte retten spørsmål ved om valutahandelen i seg selv ga grunnlag for skjerpene aktsomhet fra revisor. Konklusjonen var at valutahandel ikke var uvanlig i en slik bransje, og det var dermed ikke grunnlag for skjerpene aktsomhet fra revisors side. Høyesterett fant at revisor ikke hadde opptrådt erstatningsbetingende uaktsomt, og revisor ble dermed frifunnet.

Dommen om revisors ansvar

Ivaran Shipping AS bebreidet revisor for flere forhold, blant annet planlegging av revisjonen. I planleggingsnotatet utarbeidet av revisor var imidlertid valutaterminforretninger identifisert som et problemområde. I tillegg hadde revisor lagt til grunn at selskapets interne kontroll var for dårlig til at revisor kunne basere seg på en systemrevisjon, slik at det skulle foretas fokuserende substanskontroll. Revisor kontaktet blant annet administrasjonen angående forslag om et EDB-system for å holde oversikt over valutahandelen. Forslaget om EDB-system ble fulgt opp av selskapet, men det resulterte i at selskapet ikke fant noe system som virket passende. Retten kunne imidlertid ikke se at det var grunnlag for å kritisere revisors planlegging av revisjonen.

Et annet forhold Ivaran Shipping AS kritiserte revisor for, var manglende forbehold eller presiseringer i revisjonsberetningene som følge av manglende intern kontroll. Under henvisning til revisorforskriften § 3-2 tredje ledd (opphevet), påpekte retten at det foreligger krav til omtale i revisjonsberetningen av mangler ved intern kontroll. Kravet til omtale i revisjonsberetningen er at manglende intern kontroll må ha medført vesentlige feil og uregelmessigheter i resultatregnskap og balanse. Valutahandelen medførte ingen vesentlige feil i regnskapet, og det var dermed ikke grunnlag for å bebreide revisor for ikke å ha tatt inn forbehold eller presiseringer i revisjonsberetningen grunnet manglende intern kontroll. I tillegg påpekte retten at revisor hadde ved telefonsamtale med styreleder gitt opplysninger om mangler ved den interne kontrollen og om valutahandelen. Ettersom styret var kjent med mangler ved den interne kontrollen, kunne ikke retten se at revisors unnlattelse av å omtale dette forholdet i revisjonsberetningen var uaktsom.

Dommen om styrets ansvar

Et sentralt spørsmål i saken var hvilken kunnskap styret hadde vedrørende administrerende direktørs valutahandel. Faktum var at administrerende direktør hadde fullmakt til å drive valutahandel, og retten anførte at det var en rekke forhold som indikerte at styret både var klar over og godtok at administrerende direktør drev valutahandel.

Høyesterett anførte at revisor har visse oppgaver i forbindelse med formuesforvaltningen, herunder intern kontroll, men når man beveger seg utenfor oppgaver relatert til årsregnskapet, må utgangspunktet være at primæransvaret for å føre kontroll med administrerende direktørs handlinger lå hos styret. Revisors oppgave måtte være å varsle styret dersom han ble oppmerksom på uregelmessigheter som kunne føre til økonomiske tap, og som han antok at styret ikke hadde kjennskap til.

«Kjøreskole-dommen» Brønnøys Tingrett, saksnummer 13-093032TVI-BRON

I «Kjøreskole-dommen» valgte kjøreskolen Helgeland Trafikkskole AS å fremsette erstatningskrav mot revisjonsselskapet Ernst & Young AS, som følge av at selskapets kontormedarbeider hadde underslått betydelige beløp. Dette ble ikke avdekket gjennom revisjonen og saksøker gjorde det gjeldende at Ernst & Young var ansvarlig for mangelfull utført revisjon. Retten konkluderte med at revisjonsoppdraget var mangelfullt. Men til tross for revisors mangelfulle revisjon, fant retten at skadelidte selv måtte bære store deler av tapet som følge av medvirkeransvaret etter skadeserstatningsloven § 5-1. Styret i dette selskapet

bestod av en person, og utgjorde dermed et enestyre. Det ble vektlagt at hovedansvaret for formuesforvaltningen lå hos styreleder, som i dette tilfellet hadde forsømt sine oppgaver. Styreleder hadde en betydelig del av ansvaret for at ikke underslaget ble avdekt eller forhindret på et tidligere tidspunkt. Retten var klar på at styreleders manglende kompetanse vedrørende oppfølging av regnskap og formuesforvaltning ikke fritar eller begrenser det ansvaret som aksjeloven pålegger styret. Styreleder måtte dermed bære store deler av tapet selv.

Dommen om revisors ansvar

Et vesentlig moment i denne saken var at selskapets tidligere revisor hadde uttalt at han gjennom revisjonen av foregående års regnskap, hadde avdekket svakheter i selskapets rutiner. Svakheterne var knyttet til dokumentasjon av fullstendigheten av selskapets inntekter. Dette forholdet ble påpekt i nummerert brev og ved forbehold i revisjonsberetning. I revisjonsdokumentasjon hadde ansvarlig revisor kommentert foregående års forbehold. I dokumentasjonen fremgikk det at ansvarlig revisor hadde drøftet tidligere revisors forbehold i telefonmøte med kunden og var av den oppfatning at forholdet kunne forbedres med enkle tiltak. I revisjonsdokumentasjonen var det ikke gitt noen begrunnelse for denne vurderingen. Ansvarlig revisor forklarte i sitt vitnemål at han ikke hadde kontaktet tidligere revisor for å avklare nærmere hva forbeholdet bygde på. Ansvarlig revisor hadde dermed ingen kjennskap til den konkrete bakgrunnen for tidligere revisors forbehold i revisjonsberetningen. Etter rettens oppfatning skulle ansvarlig revisor forhørt seg med selskapets tidligere revisor angående hva som var bakgrunnen for forbeholdet.

Et særtrekk ved Helgeland Trafikkskole sin virksomhet, var at en stor del av selskapets inntekter knyttet seg til intensivkurs hvor elevene betalte en fast pris for en definert kjøreopplæring. Dersom revisor hadde vært klar over dette særtrekket ved selskapets virksomhet, ville en nærliggende revisjonshandling være å utføre en kontroll av de bokførte driftsinntektene ved å multiplisere antall elever i året med fastprisen de betalte. Retten mente at en slik revisjonshandling ville avdekket underslaget.

Dommen om styrets ansvar

Et annet vesentlig moment i denne saken var at skadelidte ikke hadde overholdt de plikter som aksjeloven pålegger et styre. Ut fra styreleders vitnemål fant retten det klart at styreleders faktiske regnskapskompetanse var relativt lav. Det ble ikke foretatt noen form for løpende oppfølging av den regnskapsinformasjon og den regnskapsdokumentasjon som styreleder mottok fra regnskapskontoret. Det ble heller ikke gjort noen sammenligning eller oppfølging av antall elever mot fakturerte inntekter. Dersom styreleder hadde oppfylt sitt ansvar etter aksjeloven ville underslaget ha blitt oppdaget på et tidligere tidspunkt.

4.2.4 Analyse: Hvordan kan styret oppfylle sitt ansvar ved å bruke revisors arbeid i forbindelse med intern kontroll?

Et fellestrekk for rettsavgjørelsene som er gjennomgått i forbindelse med intern kontroll, er at revisor hadde påpekt vesentlige forhold overfor styret som ikke ble fulgt opp. Alle tilfellene er i stor grad preget av passiv opptreden fra styrets side.

I «Vendere-dommen» (LB-2013-139504-1) hadde revisor gjennom nummerert brev påpekt mangler ved selskapets interne kontroll samt mangel på regnskapsdokumentasjon. Styret var dermed kjent med disse forholdene, men forholdene ble ikke fulgt opp.

I «AR gruppen-dommen» (LB-2015-22154) hadde en av selskapenes revisorer påpekt store kontantuttak overfor styret. Dette forholdet ble imidlertid ikke fulgt opp av styret.

I «Ivaran-dommen» (RT-2003-696) var styret kjent med mangler ved den interne kontrollen gjennom telefonsamtale med revisor. Forholdet ble imidlertid ikke fulgt opp.

I «Kjøreskole-dommen» hadde selskapets tidligere revisors påpekt svakheter i selskapets rutiner som knyttet seg til dokumentasjon av fullstendigheten av selskapets inntekter. Forholdet ble påpekt i nummerte brev og ved forbehold i revisjonsberetning, og styret var derfor kjent med disse forholdene. Forholdet ble imidlertid ikke fulgt opp av styret.

Disse forholdene som ble påpekt av revisor, ledet til økonomiske tap for selskapene. Ved alle disse tilfellene ble revisor saksøkt. Men som følge av styrets manglende oppfølging ble revisor frifunnet, eller så måtte styret bære hele eller store deler av tapet selv. Det sentrale er

at styret mottar og gjør seg kjent med all vesentlig informasjon fra revisor, og at styret følger opp og handler på bakgrunn av denne informasjonen.

Tiltak

B1. Lovpålagt møte mellom styret og revisor: Intern kontroll

Det lovpålagte møtet mellom styret og revisor etter revisorloven § 2-3 jf. tiltak A3, vil også være relevant i forbindelse med intern kontroll. Ifølge forarbeidene til bestemmelsen, vil det i forbindelse med regnskapsmanipulasjoner og finansielle misligheter være et siktemål å avdekke eventuell mangelfull eller misvisende kommunikasjon fra administrasjonen til styret (Prop. 117 L (2009-2010) s. 116).

Rettsavgjørelsene som er gjennomgått ovenfor, omhandler i stor grad mangelfull og misvisende kommunikasjon fra administrasjonen til styret. Et fellestrekk for disse sakene er at både styret og revisor har opptrådt ukritisk, noe som har medført at mislige forhold ikke har blitt avdekket på et tidligere tidspunkt. Styret bør spørre revisor om det foreligger eventuelle mistenkelige forhold innad i selskapet. Dette kan være forhold som revisor har blitt oppmerksom på i forbindelse med revisjon av årsregnskapet. Dersom revisor påpeker mistenkelige forhold overfor styret, må slike forhold undersøkes. De undersøkelser styret finner nødvendig må fastsettes på dette møtet. Dette lovpålagte møtet, herunder revisors påpekning om mistenkelige forhold samt de undersøkelser som styret anser som nødvendig, må dokumenteres. All dokumentasjon vedrørende dette møtet skal kun være tilgjengelig for styret og revisor.

Dersom de undersøkelser styret finner nødvendig viser at det foreligger mislige forhold innad i selskapet, må styret iverksette tiltak mot disse forholdene. Styrets tiltak mot eventuelle mislige forhold dokumenteres. I en eventuell erstatningssammenheng er det viktig å kunne henvise til at styret har iverksatt tilstrekkelige tiltak mot urettmessige forhold.

B2. Temamøte med revisor: Intern kontroll

Som nevnt i kapittel 4.2.2, er revisor pliktig til å opparbeide seg en forståelse av den revisjonspliktiges interne kontroll. I tillegg skal revisor vurdere utformingen av disse kontrollene og fastslå om disse kontrollene er iverksatt (ISA 315 punkt 13). Dersom revisor oppdager mangler i den revisjonspliktiges interne kontroll, skal dette kommuniseres til styret (ISA 265 punkt 5). For at styret skal kunne oppfylle sitt ansvar, må styret gjøre seg kjent med det arbeidet revisor har utført. Styret bør dermed innkalle revisor til et møte og etterspørre

resultatene av revisors arbeid. Det vesentlige er at styret kjenner til hva revisor fant gjennom sine undersøkelser. Til styremøtene må styret be om en rapport vedrørende gjennomgangen av den interne kontroll. Hvis revisor påpeker at selskapets interne kontroll er av tilfredsstillende karakter, kan selskapet beholde den interne kontrollen som foreligger. Dersom revisor påpeker at den interne kontrollen er mangelfull, må styret finne måter å forbedre denne på. Se tiltak B4. Behandlingen av revisors rapport må tas utførlig inn i protokoll fra styremøte.

B3. Etterspørsel og oppfølging av revisors arbeid med planlegging av revisjonen

Det er ikke bare i forbindelse med feilinformasjon i årsregnskapet at styret bør gjøre seg kjent med revisors arbeid med planlegging av revisjonen. For å kunne oppfylle sitt ansvar bør styret spørre revisor om det foreligger vesentlige problemområder relatert til selskapets interne kontroll som revisor har identifisert gjennom planleggingen av revisjonen. Dersom det eksisterer vesentlige problemområder relatert til selskapets interne kontroll, må styret utvise skjerpet oppmerksomhet til disse områdene, med deretter nødvendig oppfølging.

I «Ivaran-dommen» (RT-2003-696) hadde revisor i sitt planleggingsnotat identifisert valutaterminforretninger som et problemområde. I tillegg hadde revisor konstatert at den interne kontrollen var for dårlig til at revisor kunne basere seg på en systemrevisjon. I denne sammenheng foreslo revisor et EDB-system for å holde oversikt over valutahandelen. Forslaget om EDB-system ble fulgt opp. Imidlertid fant selskapet at det ikke var noe system som virket passende. Dersom styret hadde etterspurt revisors arbeid med planlegging av revisjonen, ville styret blitt oppmerksom på at den interne kontrollen i selskapet var for svak. Og dersom styret hadde foretatt tilstrekkelig oppfølging av revisors forslag om EDB-system, herunder undersøkt alternative systemer for å holde oversikt over valutahandelen, ville selve omfanget av valutahandelen blitt avdekket på et tidligere tidspunkt.

B4. Revisor som rådgiver ved intern kontroll

Aksjeloven inneholder ingen spesifikke krav til styremedlemmer vedrørende faglige kunnskaper og kompetanse. Det er dermed ikke gitt at alle som inntar et styreverv har tilstrekkelig kompetanse angående problemstillinger innenfor området intern kontroll. Her henvises til «Kjøreskole-dommen» hvor styreleder ikke hadde tilstrekkelige kunnskaper om styreansvar etter aksjelovens bestemmelser. I denne sammenheng kan revisor være et nyttig verktøy. For å oppfylle sitt ansvar, kan styret engasjere revisor som rådgiver. Som følge av at revisor er pliktig til å gjøre seg kjent med selskapets virksomhet, i tillegg til revisors særskilte

kompetanse, kan revisor komme med råd til hvordan styret kan utforme og følge opp selskapets interne kontroll.

Utforming av intern kontroll

Det er imidlertid viktig at rådgivningsoppdrag ikke kommer i konflikt med revisorloven § 4-5 første ledd, som fastslår at revisor ikke kan utføre rådgivningsoppdrag for den revisjonspliktige, dersom dette kan påvirke eller reise tvil om revisors uavhengighet og objektivitet. I denne sammenheng må revisor sørge for at han ikke opptre slik at han må revidere resultatet av egne rådgivningstjenester jf. revisorforskriften § 4-4 første ledd. I 2003 ga Finanstilsynet imidlertid ut rundskriv 23/03 *Rådgivningsvirksomhet til revisjonsklienter*, som inneholdt eksempler på rådgivningstjenester revisor klart *kan* utføre for sine revisjonsklienter (Gulden, 2015, s. 290). Her nevnes blant annet forslag til «rutineforbedringer når vurdering av intern kontroll som utføres som en del av revisjonen, avdekker svakheter» (Gulden, 2015, s. 291). I slike tilfeller må revisor være påpasselig med å utvikle og bygge opp helhetlige rutiner og funksjoner i selskapet som revisor senere må ta stilling til ved revisjonen (Gulden, 2015, s. 291).

Kurs

For å sikre at styret får en tilstrekkelig forståelse av intern kontroll, kan styret engasjere revisor til å ha et opplæringskurs i intern kontroll. Opplæringskurset kan ha fokus på hva intern kontroll er og hva slags rammeverk som finnes for intern kontroll samt hvordan slike rammeverk kan implementeres. Dette kan utvikle styrets forståelse av intern kontroll og lette kommunikasjonen rundt temaet.

Varsling av kritikkverdige forhold

Flere av de store finansskandalene ble ikke oppdaget av revisor eller den interne kontroll, men av interne varslere. Styret må derfor tilrettelegge for slike varslere som et tiltak mot misligheter. Etter arbeidsmiljøloven § 2 A-3 første ledd plikter arbeidsgiver å utarbeide rutiner for intern varsling. Rutinene skal inneholde oppfordring til å varsle om kritikkverdige forhold, fremgangsmåte for varsling, samt fremgangsmåte for mottak, behandling og oppfølging av varsling jf. arbeidsmiljøloven § 2 A-3 femte ledd. Ved utarbeidelse av slike rutiner, kan styret bruke revisor som rådgiver.

4.3 Forsvarlig egenkapital og likviditet

Flere erstatningssaker har oppstått på grunn av uforsvarlig lav egenkapital og likviditet. «Egenkapital er definert som eiendeler minus gjeld» (Hansen og Kristiansen, 2012, s. 39), mens «[L]ikviditet handler om bedriftens evne til å betale sine forpliktelser etter hvert som de forfaller» (Hansen og Kristiansen, 2018, s. 63).

4.3.1 Styrets oppgaver

Etter aksjeloven § 3-4 skal selskapet til enhver tid ha en forsvarlig egenkapital og likviditet ut fra risikoen ved og omfanget av virksomheten. Kravet om forsvarlig egenkapital og likviditet er lovfestet for å beskytte kreditorene og aksjonærene. Bestemmelsen skal ha en preventiv funksjon ved å bidra til at selskapets egenkapital og likviditet ikke reduseres til et uforsvarlig nivå (Bråthen, 2017, s. 128). I forarbeidene til den nye aksjeloven ble det anført at en slik rettslig standard gir selskapet en påminnelse og en oppfordring til å utføre løpende vurderinger av selskapets økonomiske situasjon, samt utføre nødvendige tiltak (Ot.prp. nr. 23 (1996-1997) s. 51).

Kravet om forsvarlig egenkapital og likviditet påvirker selskapets muligheter for å dele ut utbytte (Bråthen, 2017, s. 128). Det fremgår av aksjeloven § 8-1 fjerde ledd at selskapet kan bare dele ut utbytte dersom det etter utdelingen har en forsvarlig egenkapital og likviditet. I denne sammenheng skal styret legge frem forslag om utdeling til selskapets generalforsamling jf. aksjeloven § 8-2 første ledd. Forslag til anvendelse av overskudd skal fremgå av årsberetningen jf. regnskapsloven § 3-3a åttende ledd.

«Bedømmelsen av om selskapet har forsvarlig egenkapital og likviditet, må bygge på en forutsetning om at selskapet skal ha fortsatt drift» (Bråthen, 2017, s. 129). Dersom forutsetningen om fortsatt drift er lagt til grunn ved avleggelse av regnskapet, skal det i årsberetningen bekreftes at forutsetningen er til stede jf. regnskapsloven § 3-3a syvende ledd punkt 1. Hvis det foreligger tvil om fortsatt drift, skal det opplyses om dette forholdet i årsberetningen jf. regnskapsloven § 3-3a syvende ledd punkt 2.

For å kunne ta stilling til om et selskap har en forsvarlig egenkapital, må man kartlegge hva som betraktes som selskapets egenkapital. Ifølge lovforarbeidene er det ikke den balanseførte egenkapitalen som er utgangspunktet for forsvarlighetsvurderingen. For å vurdere om

selskapets egenkapital er forsvarlig, skal man ta utgangspunkt i selskapets reelle egenkapital. Begrunnelsen er at det kan oppstå forskjeller mellom den balanseførte egenkapitalen og den reelle egenkapitalen som følge av regnskapslovens vurderingsprinsipper (Bråthen, 2017, s. 130).

Lovteksten gir ikke en konkret anvisning på hva som er forsvarlig egenkapital og likviditet (Bråthen, 2017, s. 131). Men vurderingen av om selskapets egenkapital og likviditet er forsvarlig, skje ut fra risikoen ved og omfanget av virksomheten. Momentene risiko og omfang må ses i sammenheng. I forbindelse med risikomomentet, er det avgjørende om selskapet opererer i en bransje som er risikoeksponert. Selskaper som opererer i risikoeksponerte bransjer må følgelig ha høyere egenkapital og likviditet, sammenlignet med selskaper som opererer i bransjer som er mindre risikoeksponerte. I forbindelse med omfanget av virksomheten, vil et større selskap ha krav til større egenkapital og likviditet, sammenlignet med mindre selskaper (Bråthen, 2017, s. 132).

Dersom egenkapitalen er lavere enn forsvarlig ut fra risikoen ved og omfanget av virksomheten, har styret en handleplikt etter aksjeloven § 3-5. Etter bestemmelsens første ledd annet punktum, skal styret innkalle selskapets generalforsamling og gi en redegjørelse for selskapets økonomiske situasjon. Etter bestemmelsens første ledd tredje punktum, skal styret på generalforsamlingen foreslå tiltak for å heve egenkapitalen til et forsvarlig nivå. Aksjeloven § 3-5 annet ledd fastslår at dersom styret ikke finner grunnlag for å foreslå nødvendige tiltak, eller tiltakene ikke lar seg gjennomføre, skal styret foreslå selskapet oppløst. Årsaken til at styret er pålagt denne handleplikten følger av at styret har det øverste ansvar for forvaltningen av selskapet. Hensikten med styrets handleplikt er at selskapet skal kunne iverksette tiltak for å redde selskapet eller redusere kreditorenes tap (Bråthen, 2017, s. 133). Dersom handleplikten er inntrådt, skal det i årsberetningen opplyses om det er besluttet eller iverksatt tiltak for å sikre selskapets drift, eller om selskapet må oppløses jf. regnskapsloven § 3-3a syvende ledd punkt 3. Hvis styret ikke har overholdt sin handleplikt, kan styret bli erstatningsansvarlig etter aksjeloven § 17-1 (Bråthen, 2017, s. 133).

4.3.2 Revisors oppgaver

Regnskapsloven § 4-5 fastslår at «[å]rsregnskapet skal utarbeides under forutsetningen om fortsatt drift så lenge det ikke er sannsynlig at virksomheten vil bli avviklet». Etter revisorloven § 5-6 fjerde ledd punkt 2 skal revisor i revisjonsberetningen uttale seg om årsregnskapet er utarbeidet og fastsatt i tråd med lov og forskrifter.

Ifølge teksten i en «standard» revisjonsberetning sier revisor at vi konkluderer på «hensiktsmessigheten av ledelsens bruk av fortsatt drift forutsetningen ved avleggelse av årsregnskapet» (ISA 700). Revisor må innhente tilstrekkelig og hensiktsmessig revisjonsbevis for å kunne uttale seg om ledelsens bruk av forutsetningen om fortsatt drift i revisjonsberetningen (ISA 570 punkt 9a). Ved vurdering av ledelsens bruk av forutsetningen om fortsatt drift må revisor blant annet vurdere selskapets egenkapital og likviditet.

Revisor skal i revisjonsberetningen uttale seg om styrets forslag til anvendelse av overskudd er i tråd med lov og forskrifter jf. revisorloven § 5-6 fjerde ledd punkt 4. I denne forbindelse må revisor ta standpunkt til om utbytteforslaget ligger innenfor rammen gitt i aksjeloven § 8-1. I fjerde ledd heter det at «[s]elskapet kan bare dele ut utbytte så lenge det etter utdelingen har en forsvarlig egenkapital og likviditet jf. § 3-4.» Dermed må revisor gjøre en forsvarlighetsvurdering av selskapets egenkapital og likviditet. Dersom revisor er uenig med styrets forsvarlighetsvurdering må revisor ta dette opp i revisjonsberetningen jf. revisorloven § 5-6 syvende ledd, og i nummererte brev jf. § 5-2 fjerde ledd punkt 4 jf. § 5-4.

Et eventuelt brudd på aksjeloven § 3-5 kan føre til ansvar for styremedlemmene (Bråthen, 2017, s. 133). Dersom styret ikke har overholdt sin handleplikt etter aksjeloven § 3-5, skal revisor påpeke dette i revisjonsberetningen som «forhold som kan føre til ansvar for medlem av styret» jf. revisorloven § 5-6 syvende ledd, og i nummererte brev jf. revisorloven § 5-2 fjerde ledd punkt 4 jf § 5-4. Revisor må således på alle oppdrag foreta en vurdering av styrets forsvarlighetsvurdering etter aksjeloven § 3-4 og eventuell handleplikt etter aksjeloven § 3-5.

Revisor skal i revisjonsberetningen uttale seg om styret har overholdt sin opplysningsplikt i årsberetningen jf. revisorloven § 5-6 fjerde ledd punkt 4. I regnskapsloven § 3-3a syvende ledd punkt 3 heter det at:

«Dersom styrets handleplikt ved tap av egenkapital har inntrådt i henhold til aksjeloven § 3-5, skal det opplyses om det er besluttet eller satt i verk tiltak for å sikre selskapets drift, eventuelt å oppløse selskapet.»

Finner revisor at opplysningsplikten ikke er overholdt i årsberetningen, må revisor ta med en presisering eller et forbehold i revisjonsberetningen. Det heter det i revisorloven § 5-6 femte ledd at:

«Dersom regnskapet ikke gir de opplysninger om foretakets resultat og stilling som burde vært gitt, skal revisor ta forbehold, og eventuelt gi nødvendige tilleggsopplysninger i sin beretning.»

De forannevnte krav til revisors rapportering er basert på bestemmelser i revisorloven § 5-1 «[r]evisjonens innhold», om hva revisor skal gjøre.

4.3.3 Gjennomgang av rettsavgjørelser

TLARV-2006-11940

I 2006 ble det ført krav om erstatning fra et konkursrammet aksjeselskap overfor selskapets styremedlemmer og revisor. Konkursboet hevdet at styremedlemmene ikke hadde overholdt sitt ansvar etter aksjeloven § 3-4 og § 3-5 samt at revisor hadde brutt god revisjonsskikk og dermed medvirket til tapet. Retten fant at styret hadde opptrådt erstatningsbetingende uaktsomt som følge av brudd på aksjeloven § 3-4 og § 3-5. Revisor ble bebreidet for å ikke ha foretatt grundigere undersøkelser i forbindelse med aktivering av selskapets utsatte skattefordel. I tillegg hadde revisor uttalt i revisjonsberetningen at forutsetningene for fortsatt drift lå til grunn, til tross for betydelige driftsunderskudd. Tingretten konkluderte følgelig med at revisor hadde medvirket til tapet.

Dommen om revisors ansvar

Til tross for betydelige underskudd, påpekte revisor i revisjonsberetningen at forutsetningen for forutsatt drift var lagt til grunn. Retten anførte at revisor pliktet å påse at styret hadde foretatt en grundig vurdering av muligheten for fortsatt drift. Revisor baserte dette på muntlige utsagn fra daglig leder i selskapet. Det ble således ikke utarbeidet detaljerte analyser av styret, som kunne bekrefte positive prognoser i forbindelse med fortsatt drift. Retten påpekte at revisor skulle ha forlangt slike analyser av styret. Når dette ikke ble fremlagt skulle

revisor ha påpekt tvil om fortsatt drift i revisjonsberetningen, eller vurdert fratreden.

Domstolene fant det sannsynlig at dersom revisor hadde oppfylt sine plikter, ville styret blitt presset til å begjære selskapet oppløst.

Dommen om styrets ansvar

Et vesentlig moment i denne saken var styrets manglende hyppighet vedrørende vurderingen av selskapets egenkapital. Selskapet hadde en negativ egenkapital fra årsskiftet 2000/2001 frem til konkursåpning i 2003. Som et tiltak valgte styret å utvide aksjekapitalen i 2001 og 2002. Slike tiltak skjedde kun i forbindelse med fremleggelse av årsregnskapene, noe som innebar at styret ikke overholdt plikten etter aksjeloven § 3-4 om å sørge for at selskapet til «enhver tid» har en forsvarlig egenkapital. Retten konkluderte følgelig med at styret kun hadde foretatt en årlig vurdering av selskapets forsvarlige egenkapital. I denne sammenheng hadde styret unnskyldt seg med at det var vanskelig å periodisere regnskapet, hvilket innebar at det var vanskelig å ha oversikt over selskapets økonomiske situasjon til enhver tid. Retten anførte at styret var å bebreide for ikke å ha engasjert bistand for etablering av tilstrekkelige regnskapsrutiner og beregning av egenkapitalbehovet. Dersom styret hadde engasjert bistand, ville det vært mulig å foreta en løpende vurdering av selskapets egenkapital.

«Bømmeløy-dommen» RG-2007-1625

Aksjeselskapet Bømmeløy Hotell drift ble stiftet i 2001. I februar 2003 ble det åpnet konkurs i selskapet. Av de reviderte regnskapstall som forelå på dette tidspunkt, fremgikk det at selskapets egenkapital var tapt pr. 31. desember 2001. Selskapets konkursbo valgte å føre erstatningskrav mot selskapets styremedlemmer grunnet brudd på aksjeloven § 3-4 og § 3-5. Retten fant at styremedlemmene hadde gjort seg skyldig i erstatningsbetingende forhold, og måtte følgelig holdes ansvarlig for det økonomiske tapet som hadde oppstått som følge.

Dommen om styrets ansvar

Styret ble bebreidet for ikke å ha sørget for at selskapet hadde en forsvarlig egenkapital. Styret anførte at det var problematisk å skaffe oversikt over selskapets økonomiske situasjon på grunn av at selskapets økonomiansvarlig hadde presentert regnskapsmaterialet i en form styret ikke forstod. Retten mente at dersom styret ikke var i stand til å hente ut nødvendige tall fra regnskapssystemet, måtte dette gjøres på en annen måte jf. kravene i aksjeloven § 6-12 tredje ledd. Retten påpekte at styrets manglende forståelse av regnskapsmaterialet ikke var

grunnlag for ansvarsfrihet, og at styret i denne sammenheng skulle ha anskaffet kyndig bistand.

I forbindelse med styrets handleplikt etter aksjeloven § 3-5, hadde styret for øvrig iverksatt tiltak for å bedre selskapets egenkapital. Men i denne sammenheng hadde styret kun fokusert på å øke omsetningen samt å redusere kostnadene. I 2002 ble det skutt inn betydelige beløp. Disse innskuddene ble gjort for å dekke regninger som måtte dekkes. Det ble således ikke foretatt en samlet gjennomgang og en forsvarlig vurdering av om driften kunne fortsette. Retten påpekte at en inntektsøkning i kombinasjon med en kostnadsreduksjon var et viktig tiltak, men sett i lys av den situasjonen selskapet befant seg i, skulle det vært tilført kapital i et betydelig omfang. Slik forholdene lå an, var det ikke tilstrekkelig å skyte inn midler kun for å dekke regninger som måtte dekkes. En tilstrekkelig gjennomgang av selskapets økonomiske stilling, ville påvist at det var nødvendig med omfattende kapitaltilførsel. Styret skulle således ha foretatt en vurdering av hvor stort kapitalbehovet var og dekket dette behovet gjennom tilførsel av kapital. Retten mente at styret hadde den informasjon de trengte for å foreta nødvendige tiltak etter aksjeloven, eller så kunne styret ha tilegnet seg slik informasjon ved bruk av nødvendig ekspertise. Retten påpekte at selv om styret kun er pålagt en plikt til å foreslå tiltak for å gjenopprette egenkapitalen til et forsvarlig nivå etter aksjeloven § 3-5, vil styret likevel kunne holdes ansvarlig dersom de tiltak som er foreslått av styret ikke blir fulgt opp av generalforsamlingen. Ansvarsfrihet forutsetter at styret begjærer oppbud eller fratrer sine styreverv.

«RXT-dommen» TBERG-2015-69325

Det børsnoterte selskapet Reservoir Exploration Technology ASA var et norsk allmennaksjeselskap, hvis hovedvirksomhet var å drive seismiske undersøkelser av havbunnen for oljeselskaper. I juni 2013 ble det åpnet konkurs grunnet flere år med dårlig likviditet. I 2015 valgte selskapet Norfield Shipping AS å føre erstatningskrav mot styremedlemmene i RXT. Erstatningskravet ble fremsatt på grunn av RXTs manglende innbetaling av to innleide fartøy. Hovedspørsmålet var om styret hadde opptrådt erstatningsbetingende uaktsomt, og de tre kumulative vilkårene for erstatning ble drøftet. Under spørsmålet om ansvarsgrunnlag, ble det lagt vekt på om styret hadde sørget for at selskapet hadde forsvarlig egenkapital og likviditet. Faktum var at selskapets egenkapital og likviditet kunne ikke anses som forsvarlig. Retten anså de tre kumulative vilkårene for erstatning som oppfylt og styret ble dermed dømt til å betale erstatning.

Dommen om styrets ansvar

Et vesentlig moment i denne saken var styrets manglende oppfølging av revisors arbeid. Det faktum at styrets økonomiske situasjon var vanskelig, ble påpekt av revisor i nummererte brev. Revisorbrev nr. 4 jf. revisorloven § 5-2 fjerde ledd punkt 4, ble sendt ut i 2011. Styret ved styreleder mottok nummerert brev nr. 4 fra revisor. I dette brevet påpekte revisor problemområder som kunne føre til at styret kunne komme i erstatningsrettslig og strafferettslig ansvar. Revisorbrev nr. 5 jf. revisorloven § 5-2 fjerde ledd punkt 5, ble sendt ut i 2012. Nummerert brev nr. 5 ble sendt direkte til hvert enkelt styremedlem. Også i dette brevet pekte revisor på problemer som kunne føre til at styret kunne komme i erstatningsrettslig og strafferettslig ansvar. Begge brevene henviste til styrets plikter etter allmennaksjeloven § 3-4 og § 3-5. Ut fra møtoreferatene, ble innholdet i de nummerte brev for øvrig aldri nevnt på styremøtene i løpet av disse to årene, til tross for at selskapets økonomiske situasjon ble forverret. I referatene var det heller ikke nevnt at styret hadde foretatt eller skulle foreta analyser og vurderinger knyttet til forsvarlig egenkapital og likviditet, som revisor ba styret om å utføre. Styret fikk spørsmål fra retten om slike analyser og vurderinger ble gjennomført. Svaret var at dokumentasjon tilknyttet slike analyser og vurderinger ikke kunne frembringes. Retten konkluderte med at disse analysene uteble.

I forbindelse med styrets handleplikt, henviste retten til Løvdal (2003) s. 507, som lister opp fire tiltak styret bør iverksette:

1. Kartlegge selskapets økonomi
2. Finne årsakene til de økonomiske problemene
3. Vurdere fremtidsutsiktene
4. Legge en strategi for å heve egenkapitalen til et forsvarlig nivå

Retten påpekte at handleplikten etter aksjeloven § 3-5 er et handlingsansvar, og ikke et resultatansvar. Det skal mer til for at styret tillegges erstatningsansvar grunnet dårlig forretningsmessig skjønn. Men dersom styret har opptrådt passivt, vil det i hovedsak medføre erstatningsansvar for vedkommende.

4.3.4 Analyse: Hvordan kan styret oppfylle sitt ansvar ved å bruke revisors arbeid i forbindelse med forsvarlig egenkapital og likviditet?

Et fellestrekk for rettsavgjørelsene som er gjennomgått i forbindelse med forsvarlig egenkapital og likviditet, er passiv opptreden fra styrets side. Dette gjelder særlig i «RXT-dommen» (TBERG-2015-69325) hvor revisor ved flere anledninger hadde påpekt vesentlige forhold som styret måtte følge opp, uten at dette ble gjort. Passiv opptreden fra styrets side er ikke en god forutsetning for ansvarsoppfyllelse.

Et annet fellestrekk for rettsavgjørelsene ovenfor, er styrets manglende oppfatning av hva som anses som forsvarlig egenkapital og likviditet. En oppfatning av hva som er forsvarlig egenkapital og likviditet er en nødvendig forutsetning for å overholde kravene i aksjeloven § 3-4 og § 3-5.

Tiltak

C1. Temamøte med revisor: Forsvarlig egenkapital og likviditet

For å oppfylle sitt ansvar bør styre innføre et årlig møte med revisor der temaet for møtet er forsvarlig egenkapital og likviditet. Tidspunktet for møtet må tilpasses det aktuelle selskap, men i utgangspunktet skal møtet finne sted i november eller desember. Formålet med et slikt møte skal være å diskutere selskapets forsvarlige egenkapital og likviditet, samt selskapets fremtidsutsikter. Hva som skjer med selskapet fremover, er styrets ansvar. Ettersom aksjeloven ikke gir noen konkret anvisning på hva som anses som forsvarlig egenkapital og likviditet, kan dette by på utfordringer.

I TLARV-2006-11940 og «Bømmeløy-dommen» (RG-2007-1625) ble styrene kritisert fordi de ikke hadde en oppfatning av hva som var forsvarlig egenkapital og likviditet. Styrene anførte at de ikke var i stand til å forstå regnskapsmaterialet som ble fremlagt. I begge tilfellene klandret retten styrene for ikke å ha engasjert kyndig bistand. For å kunne vurdere selskapets egenkapital og likviditet, må man i første rekke ha en oppfatning av hva som er forsvarlig egenkapital og likviditet.

For at styret skal få en oppfatning av hva som er forsvarlig egenkapital og likviditet, bør styret be revisor om å utarbeide en skriftlig rapport med analyser i forkant av dette møtet. Denne rapporten med analyser skal vise hvordan revisor vurderer selskapets forsvarlige egenkapital og likviditet. På møtet bør det foretas en grundig behandling av rapporten med analyser fra

revisor. Slik vil styret få et godt innblikk i hvordan forsvarlighetsvurderingen av selskapets egenkapital og likviditet foretas av revisor. Dette vil gi styret en anvisning for hvordan det selv skal foreta en vurdering av om selskapets egenkapital og likviditet er forsvarlig.

Et slikt møte med revisor må protokolleres grundig. Dersom det oppstår et økonomisk tap som følge av styrets vurdering av selskapets forsvarlige egenkapital og likviditet, kan styret vise til deres protokoll samt revisors rapporter og analyser. På denne måten kan styret henvise til en forsvarlig og dokumentert vurdering av selskapets forsvarlige egenkapital og likviditet etter aksjeloven § 3-4. I «RXT-dommen» (TBERG-2015-69325) ble styret bedt om å fremlegge dokumentasjon vedrørende analyser av selskapets forsvarlige egenkapital. Slik dokumentasjon kunne ikke fremlegges, da den ikke eksisterte. Manglende dokumentasjon er ikke en god forutsetning for å kunne bevise forsvarlig saksbehandling.

C2. Beregningsmodell fra revisor

Styret bør be revisor komme med forslag til en beregningsmodell som viser selskapets forsvarlige egenkapital og likviditet. En slik beregningsmodell vil først og fremst gi styret en oppfatning av hva som anses som forsvarlig egenkapital og likviditet. Dette vil dermed være et godt hjelpemiddel for å sørge for at selskapet til enhver tid har en forsvarlig egenkapital og likviditet etter aksjeloven § 3-4. En slik beregningsmodell vil også være et godt hjelpemiddel i forbindelse med utdeling av utbytte. Dette for å ta stilling til om selskapet har mulighet for å dele ut utbytte, og i så fall hvor mye som kan utdeles. Å benytte en beregningsmodell i forbindelse med utbytteutdeling vil være i tråd med NUES punkt 3 sin anbefaling om at styret bør utarbeide samt fremme en klar og forutsigbar utbyttepolitikk.

Revisor vil gjerne si at det er selskapet som skal foreta en forsvarlighetsvurdering, og at revisors ansvar begrenser seg til å kontrollere selskapets vurdering. Men for at revisor i det hele tatt skal kunne foreta en kontroll av selskapets vurdering, må revisor selv ha en oppfatning av hva som er forsvarlig egenkapital og likviditet. Revisor må altså ha et utgangspunkt i form av en egen forsvarlighetsvurdering for kunne å avgjøre om den vurderingen selskapet har foretatt er forsvarlig.

C3. Løpende vurdering av selskapets forsvarlige egenkapital og likviditet

Det er viktig at styret gjennom hele året foretar en løpende vurdering av selskapets forsvarlige egenkapital og likviditet. Det vil ikke være tilstrekkelig kun å foreta en forsvarlighetsvurdering i forbindelse med årsoppgjøret og møtet med revisor på høsten. I dommen TLARV-2006-11940, gjennomgått ovenfor, ble det påpekt at styret kun hadde foretatt en årlig vurdering av selskapets egenkapital. En årlig vurdering var ifølge domstolene ikke tilstrekkelig. For å sikre en tilstrekkelig vurdering av selskapets forsvarlige egenkapital og likviditet, kan man sette denne vurderingen opp som en obligatorisk orienteringssak på alle styremøtene. Dette kan tas umiddelbart etter orienteringen om regnskapet fra siste periode. Videre kan det være hensiktsmessig å innkalle revisor til enda et møte dersom selskapets økonomiske situasjon er preget av vesentlige endringer.

C4. Bekreftelse ved årsoppgjøret

Ved årsoppgjøret, før vedtakelse av årsregnskapet, bør styret spørre revisor om det vil komme noen merknader i revisjonsberetningen eller et nummerert brev vedrørende følgende forhold:

1. Fortsatt drift
2. Forslag til overskuddsdisponering
3. Forsvarlig egenkapital og handleplikt

Hvis revisor sier at det ikke kommer merknader i revisjonsberetningen eller et nummerert brev vedrørende ovennevnte forhold, er dette en negativ bekreftelse fra revisor. Revisor sier da indirekte at ovennevnte forhold er i orden. Ettersom styret skal ta stilling til forutsetningen om fortsatt drift og forslag til overskuddsdisponering ved årsoppgjøret, er det viktig at styret har denne bekreftelsen fra revisor før vedtakelse av årsregnskapet.

C5. Revisor som rådgiver ved styrets handleplikt

Som nevnt, valgte retten i «RXT-dommen» (TBERG-2015-69325) å henvise til Løvdal (2003) s. 507, som lister opp fire tiltak styret bør iverksette i forbindelse med handleplikten. Ved gjennomføring av de fire tiltakene, kan styret bruke revisor som rådgiver.

Det første tiltaket er å kartlegge selskapets økonomi, og det andre tiltaket er å finne årsakene til de økonomiske problemene jf. TBERG-2015-69325. Disse tiltakene kan styret gjennomføre ved hjelp av revisor og hans kompetanse.

Det tredje tiltaket er å foreta en vurdering av selskapets fremtidsutsikter jf. TBERG-2015-69325. Retten i «RXT-dommen» (TBERG-2015-69325) påpekte at det bør utføres en analyse som prognostiserer utviklingen for egenkapital og likviditet. En slik analyse kan styret be revisor om å gjennomføre. Det ble imidlertid anført av retten i «RXT-dommen» (TBERG-2015-69325) at dersom et selskap med uforsvarlig egenkapital har begrunnede forventninger til at situasjonen raskt vil snu, vil det i utgangspunktet ikke være nødvendig å iverksette ytterligere tiltak. Men dersom det viser seg at situasjonen ikke vil endres raskt, må det gjennomføres et fjerde tiltak.

Det fjerde tiltaket er å heve egenkapitalen til et forsvarlig nivå jf. TBERG-2015-69325. Det første som må gjøres er å fastsette hva som anses som forsvarlig egenkapital. Her kan styret bruke beregningsmodellen fra revisor jf. tiltak C2. Når selskapets forsvarlige egenkapital er fastsatt, må selskapets faktiske egenkapital heves til dette nivået. Revisor kan i denne sammenheng legge frem forslag til hvordan selskapet skal få tilført ny kapital. Alternativer kan være kapitalforhøyelse etter aksjeloven kapittel 10 eller fusjon etter aksjeloven kapittel 13. Dette er områder hvor revisor har høy kompetanse. Revisor vil i denne sammenheng være en nyttig rådgiver, særlig i forbindelse med skattemessige konsekvenser og problemstillinger.

Avslutningsvis må styret sørge for det fremkommer i årsberetningen at alle disse tiltakene er gjennomført samt hvordan tiltakene er gjennomført. Det er også vesentlig at dokumentasjon vedrørende anbefalinger, vurderinger og tiltak eksisterer. I en eventuell erstatningssammenheng kan styret henvise til relevant dokumentasjon. Dette vil være en veldokumentert bekreftelse på at styret har fulgt sin handleplikt etter aksjeloven § 3-5. I «RXT-dommen» (TBERG-2015-69325) ble styret bedt om å fremlegge dokumentasjon av nødvendige tiltak i forbindelse med styrets handleplikt. Styret kunne ikke bidra med slik dokumentasjon, da den ikke eksisterte. Ved manglende dokumentasjon kan det være vanskelig å påvise overholdelse av aksjeloven § 3-5. Tilstrekkelig dokumentasjon er dermed en vesentlig forutsetning for å kunne påvise styrets ansvarsoppfyllelse.

4.4 Styreinstruks

I aksjeselskaper hvor de ansatte har styrerepresentasjon, skal styret utarbeide en styreinstruks som gir nærmere regler om styrets arbeid og saksbehandling jf. aksjeloven § 6-23 første ledd. Styreinstruksen skal blant annet inneholde regler om hvilke saker som skal behandles av styret samt daglig leders oppgaver og plikter overfor styret. Styreinstruksen skal også inneholde regler for møteinnkalling og møtebehandling jf. aksjeloven § 6-23 annet ledd. Men en styreinstruks kan også fastsettes for aksjeselskaper hvor ansatte ikke har styrerepresentasjon.

De anbefalte tiltakene for hvordan styret kan oppfylle sitt ansvar ved å bruke revisors arbeid, bør nedfelles i en styreinstruks. En slik styreinstruks vil følgelig inneholde mer detaljerte krav enn aksjelovens bestemmelser. Forslag til styreinstruks følger på neste side.

Plan før møter med revisor (innarbeides i styreinstruks)

Nr.	Tidspunkt	Tema	Spesielle forhold til behandling og vurdering	Tiltak	Sakspapirer til styremøtene
1	August	Revisjonsplan og interimrevisjon	1. Risikoposter i regnskapet – styrets og revisors vurdering	A1 B3	1. Revisjonsplan 2. Rapport fra interimrevisjonen
			2. Vurder å be revisor om å omtale sentrale forhold ved revisjonen i revisjonsberetningen	A4	
2	September/ oktober	Intern kontroll	1. Revisors vurdering og konklusjon vedrørende selskapets interne kontroll	B2	1. Rapport fra revisor vedrørende gjennomgang av intern kontroll (ISA 315 og ISA 265)
			2. Vurder bistand fra revisor med forbedring av selskapets interne kontroll	B4	
			3. Vurder kurs med revisor i hva intern kontroll er og hva slags rammeverk som finnes for intern kontroll	B4	
3	November/ desember	Forsvarlig egenkapital og likviditet	1. Revisors vurdering av forsvarlig egenkapital og likviditet	C1	1. Notat fra revisor vedrørende forsvarlig egenkapital og likviditet 2. Beregningsmodell
			2. Revisors forslag til beregningsmodell	C2	
			3. Vurder mulighetene for utbytte	C1 C2	
			4. Styret skal foreta løpende forsvarlighetsvurdering av egenkapital og likviditet. Vurder nytt møte og beregningsmodell ved endring i finansiell situasjon	C3	
			Ved uforsvarlig lav egenkapital: 5. Vurder bistand fra revisor ved handleplikt (aksjeloven § 3-5)	C5	
4	Januar/ februar	Årsregnskap, årsberetning og kontantstrømoppstilling	Før vedtakelse av årsregnskapet:		1. Revisors rapport fra årsoppgjørsrevisjonen 2. Revisors vurdering av utbytteramme og forsvarlighetsvurdering 3. Bekreftelse på at det ikke kommer nummerert brev eller forbehold/presisering i revisjonsberetningen: – Fortsatt drift – Forslag til overskuddsdisponering – Forsvarlig egenkapital og handleplikt
			1. Revisors konklusjon vedrørende riktigheten og fullstendigheten av årsregnskapet med noter, årsberetning og kontantstrømoppstilling (se Vedlegg 1. Spørsmål til revisor)	A2	
			2. Riktig å legge fortsatt drift til grunn?	A2 C4	
			3. Forslag til utbytte?	A2 C4	
			4. Nummerert brev eller forbehold/presisering i revisjonsberetningen? – Fortsatt drift – Forslag til overskuddsdisponering – Forsvarlig egenkapital og handleplikt	C4	
5	Fortsettelse av møte nr. 4	Lovpålagt møte med revisor (revisorloven § 2-3)	1. Regnskapsmessige forhold der revisor ser vesentlige svakheter og mangler ved de vurderinger ledelsen har gjort	A3	
			2. Andre forhold revisor mener styret bør informeres om (mistenkelige forhold i selskapet)?	B1	

Det er viktig at styret faktisk følger innholdet i styreinstruksen, herunder de anbefalte tiltakene. I «Vendere-dommen» (LB-2013-139504-1) hadde styret, som nevnt, utarbeidet en styreinstruks som inneholdt strengere krav til styremedlemmene i forhold til aksjeloven. Styreinstruksen ble imidlertid ikke fulgt. I denne forbindelse uttalte mindretallet følgende:

«Riktignok har styret sørget for å vedta en styreinstruks for å oppfylle kravene i aksjeloven og aksjonæravtalen som på flere punkter stiller større krav til styremedlemmene enn aksjelovens krav, men det hjelper lite når disse kravene ikke blir fulgt opp i ettertid.»

Men dersom styret klarer å følge en styreinstruks som inneholder mer detaljerte krav enn aksjelovens bestemmelser, vil det etter min oppfatning være et godt hjelpemiddel i forbindelse med styrets mål om å oppfylle dets ansvar.

5 Konklusjon

Ved gjennomgang og analyse av rettsavgjørelser har jeg kommet frem til hvordan styret i et aksjeselskap kan oppfylle sitt ansvar ved å bruke revisors arbeid. Dette resulterte i 13 ulike tiltak som styret bør gjennomføre i forbindelse med feilinformasjon i årsregnskapet, intern kontroll, og forsvarlig egenkapital og likviditet. Tiltakene som bør gjennomføres innenfor hvert ansvarsområde var som følger:

Feilinformasjon i årsregnskapet

1. A1. Temamøte med revisor: Revisjonsplan, risikovurdering og interimsrevisjon
2. A2. Temamøte med revisor: Resultat av årsoppgjørsrevisjon
3. A3. Lovpålagt møte mellom styret og revisor: Vurderingsposter i årsregnskapet mv.
4. A4. Alternativ revisjonsberetning: Omtale av sentrale forhold ved revisjonen

Intern kontroll

5. B1. Lovpålagt møte mellom styret og revisor: Intern kontroll
6. B2. Temamøte med revisor: Intern kontroll
7. B3. Etterspørsel og oppfølging av revisors arbeid med planlegging av revisjonen
8. B4. Revisor som rådgiver ved intern kontroll

Forsvarlig egenkapital og likviditet

9. C1. Temamøte med revisor: Forsvarlig egenkapital og likviditet
10. C2. Beregningsmodell fra revisor
11. C3. Løpende vurdering av selskapets forsvarlige egenkapital og likviditet
12. C4. Bekreftelse ved årsoppgjøret
13. C5. Revisor som rådgiver ved styrets handleplikt

I tillegg bør alle disse tiltakene nedfelles i selskapets styreinstruks, for å sikre en systematisk gjennomføring.

En forutsetning for at styret skal kunne oppfylle sitt ansvar ved å bruke revisors arbeid, er at styret inntar en aktiv rolle og iverksetter anbefalte tiltak. Passivitet og unnlaterer er ikke gode forutsetninger for hensiktsmessig og effektivt styrearbeid. Dette gjelder særlig i erstatningssammenheng. En annen forutsetning for at styret skal kunne oppfylle sitt ansvar ved å bruke revisors arbeid, er gjensidig samarbeid og kommunikasjon mellom partene. Gjensidig samarbeid og kommunikasjon er momenter alle anbefalte tiltak bygger på.

5.1 Andre konsekvenser av å bruke revisors arbeid

Det er imidlertid viktig å bemerke eventuelle andre konsekvenser av å bruke revisors arbeid. Dersom styret først velger å bruke revisors arbeid for å oppfylle sitt ansvar, vil dette medføre økt ansvar for styret. Årsaken er at styret vil motta store mengder informasjon fra revisor, noe som vil øke styrets informasjonsgrunnlag. I noen tilfeller kan informasjonen fra revisor omhandle forhold som styret må følge opp. Dersom et økonomisk tap oppstår på grunn av at styret ikke har fulgt opp vesentlige forhold, vil ikke styret kunne påberope seg subjektive unnskyldningsgrunner i form av faktisk villfarelse ved aktsomhetsvurderingen. Dette på grunn av at styret må ha kjent til de faktiske forhold som førte til det økonomiske tapet, da dette ble påpekt av revisor. For at styret skal kunne oppfylle sitt ansvar ved å bruke revisors arbeid, er det avgjørende at styret faktisk følger opp de forhold som revisor påpeker.

Avslutningsvis vil jeg påpeke at det at styret benytter seg av revisors arbeid for å oppfylle sitt ansvar, kan ha en forebyggende samt avdekkende effekt i forbindelse med økonomiske tap. Jeg anser dermed revisor som et svært nyttig verktøy i forbindelse med styrearbeid.

6 Kildeliste

6.1 Artikler

Baksaas, K. M., Haaland, G. & Stenheim, T. (2019). Masteroppgaver i regnskap og revisjon. *Magma Econas tidsskrift og økonomi og ledelse*, (1), 17-20.

<https://www.magma.no/masteroppgaver-i-regnskap-og-revisjon>

Birkeland, K. (2007). Erstatningsansvar for revisorer. *Praktisk økonomi og finans*, (4).

[https://www.idunn.no/tidsskrift_for_erstatningsrett/2007/01-](https://www.idunn.no/tidsskrift_for_erstatningsrett/2007/01-02/erstatningsansvar_for_revisorer)

[02/erstatningsansvar_for_revisorer](https://www.idunn.no/tidsskrift_for_erstatningsrett/2007/01-02/erstatningsansvar_for_revisorer)

Hagen, K. M. (2016). Ny revisjonsberetning. *Revisjon og regnskap*, (4), 40-41.

<https://www.revregn.no/asset/pdf/2016/4-40-1.pdf>

Hansen, O. B. & Kristiansen, T. (2012). Forsvarlig egenkapital og risiko. *Revisjon og regnskap*, (5), 39-42. <https://www.revregn.no/asset/pdf/2012/5-39-42.pdf>

Hansen, O. B. & Kristiansen, T. (2018). Kravet om forsvarlig likviditet. *Revisjon og regnskap*, (7), 62-65. <https://www.revregn.no/asset/pdf/2018/7-62-5.pdf>

Hirsch, E. & Kaarbø, T. (2015). Rådgivning og annen bistand innenfor skatte- og avgiftsretten: Revisors ansvar for feil. *Revisjon og regnskap*, (3), 44-54.

<https://www.revregn.no/asset/pdf/2015/3-44-54.pdf>

Ottesen, G. (2013). Hvordan ivareta styrets forvaltnings- og tilsynsansvar etter aksjeloven? *Praktisk økonomi og finans*, (29), 67-79.

[https://www.idunn.no/pof/2013/04/hvordan_ivareta_styrets_forvaltnings-
og_tilsynsansvar_ette](https://www.idunn.no/pof/2013/04/hvordan_ivareta_styrets_forvaltnings-og_tilsynsansvar_ette)

Perland, O. F. (2013). Styremedlemmers erstatningsansvar. *Praktisk økonomi og finans*, (29).

https://www.idunn.no/pof/2013/02/styremedlemmers_erstatningsansvar

Rannekleiv, L. K. (2018). Forholdet mellom revisors og styrets ansvarsområder, del 1.

Revisjon og regnskap, (5), 38-44. <https://www.revregn.no/asset/pdf/2018/5-38-44.pdf>

Rannekleiv, L. K. (2018). Forholdet mellom revisors og styrets ansvarsområder, del 2. *Revisjon og regnskap*, (6), 67-73. <https://www.revregn.no/asset/pdf/2018/6-67-73.pdf>

Trældal, E. & Bjelland, M. V. (2011). Styremedlemmers plikt til å undertegne redegjørelser. *Revisjon og regnskap*, (6), 14-18. <https://www.revregn.no/asset/pdf/2011/6-14-8.pdf>

Viga, H. K. (2011). Styreansvar og forsikring. *Revisjon og regnskap*, (6), 19-28. <https://www.revregn.no/asset/pdf/2011/6-19-28.pdf>

Østrem, K. O. & Schwerdt, T. (2017). Personlig ansvar som styremedlem i aksjeselskap. *Revisjon og regnskap*, (4), 30-34. <https://www.revregn.no/asset/pdf/2017/4-30-4.pdf>

6.2 Bøker

Bråthen, T. (2017). *Selskapsrett* (5. utg.). Oslo: Gyldendal / Focus Forlag.

Gulden, B. P. (2015). *Den eksterne revisor* (9. utg.). Gyldendal Norsk Forlag AS.

Hagstrøm, V. & Stenvik, A. (2015). *Erstatningsrett*. Oslo: Universitetsforlaget.

Schwencke, H. R., Haugen, D. O., Baksaas, K. M., Stenheim, T. & Avlesen-Østli, E. (2018). *Årsregnskapet i teori og praksis 2017* (19. utg.). Gyldendal Norsk Forlag AS.

6.3 Masteroppgaver

Brynildsen, J. C. (2004). *Forholdet mellom styremedlemmers og revisors erstatningsansvar i aksjeselskaper: Med fokus på regnskapsavleggelsen* (Masteroppgave). Hentet fra <https://www.duo.uio.no/bitstream/handle/10852/20203/22713.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Grandal, M. (2006). *Ansvarsforholdene mellom styret og revisor i aksjeselskap: Med fokus på de erstatningsrettslige spørsmål* (Masteroppgave). Hentet fra <https://www.duo.uio.no/bitstream/handle/10852/20701/24.04.MG.Spesialoppgave.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Reisvaag, R. (2008). *Erstatningsansvarsfordeling: Revisor vs. Styret* (Masteroppgave, Norges Handelshøyskole). Hentet fra https://openaccess.nhh.no/nhh-xmlui/bitstream/handle/11250/168101/Reisvaag_2008.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Stavnes, I. C. (2013). *Forholdet mellom styrets erstatningsansvar og revisors profesjonsansvar: Med fokus på ansvarsfordelingen* (Masteroppgave). Hentet fra <https://www.duo.uio.no/bitstream/handle/10852/38670/700.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

6.4 Doktoravhandlinger

Birkeland, K. (2015). *Ekstern revisors handleplikter – i et revisjonsrettslig og erstatningsrettslig perspektiv* (Doktoravhandling). UiT, Norges arktiske universitet, Tromsø.

6.5 Lovregister

Aksjeloven. (1997). Lov om aksjeselskaper (LOV-1997-06-13-44). Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1997-06-13-44>

Arbeidsmiljøloven. (2005). Lov om arbeidsmiljø, arbeidstid og stillingsvern mv. (LOV-2005-06-17-62). Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-06-17-62>

Regnskapsloven. (1998). Lov om årsregnskap m.v. (LOV-1998-07-17-56). Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1998-07-17-56?q=regnskapsloven>

Revisorloven. (1999). Lov om revisjon og revisorer (LOV-1999-01-15-2). Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1999-01-15-2?q=revisorloven>

Skadeserstatningsloven. (1969). Lov om skadeserstatning (LOV-1969-06-13-26). Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1969-06-13-26?q=skadeserstatningsloven>

6.6 Forskriftsregister

Revisorforskriften. (1999). Forskrift om revisjon og revisorer (FOR-1999-06-25-712). Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/1999-06-25-712?q=revisorforskriften>

6.7 Forarbeidsregister

NOU 2008: 16. (2008). *Om foretaksstyring og tiltak mot manipulering av finansiell informasjon*. Hentet fra

<https://www.regjeringen.no/contentassets/768fb2d65afb42a7b512409a687ccf3f/no/pdfs/nou200820080016000dddpdfs.pdf>

NOU 2017: 15. (2017). *Revisorloven – Forslag til ny lov om revisjon og revisorer*. Hentet fra

<https://www.regjeringen.no/contentassets/2d1a6e29766e4697931f1d99a647b54c/no/pdfs/nou201720170015000dddpdfs.pdf>

Justis- og politidepartementet. (1996). *Om lov om aksjeselskaper (aksjeloven) og lov om allmennaksjeselskaper (allmennaksjeloven)* (Ot.prp. nr. 23 (1996-1997)). Hentet fra

https://lovdata.no/pro/ - document/PROP/forarbeid/otprp-23-199697/*?searchResultContext=2461&rowNumber=1&totalHits=795

Finans- og tolldepartementet. (1998). *Om lov om revisjon og revisorer (revisorloven)* (Ot.prp. nr. 75 (1997-1998)). Hentet fra

https://lovdata.no/pro/ - document/PROP/forarbeid/otprp-75-199798/*?searchResultContext=1153&rowNumber=3&totalHits=1281

Justis- og politidepartementet. (2006). *Om lov om endringer i aksjelovgivningen mv.* (Ot.prp. nr. 55 (2005-2006)). Hentet fra

https://lovdata.no/pro/ - document/PROP/forarbeid/otprp-55-200506/*

Utenriksdepartementet. (2007). *Om samtykke til godkjenning av EØS-komiteens beslutning nr. 160/2006 av 8. desember 2006 om innlemmelse i EØS-avtalen av direktiv 2006/43/EF av 17. mai 2006 om lovfestet revisjon av årsregnskaper og konsernregnskaper m.v.* (St.prp. nr. 81 (2006-2007)). Hentet fra

<https://www.regjeringen.no/contentassets/108233431b38430a8b35503cd5324c04/no/pdfs/stp200620070081000dddpdfs.pdf>

Finansdepartementet. (2010). *Endringer i regnskapsloven og enkelte andre lover (foretaksstyring og tiltak mot manipulering av finansiell informasjon)*. (Prop. 117 L (2009-2010)). Hentet fra https://lovdata.no/pro/ - document/PROP/forarbeid/prop-117-l-200910/*

6.8 Rettsavgjørelser

RT-2003-696

RT-2011-562

RG-2003-425

RG-2007-1625

RG-2008-705

LB-2008-120826

LB-2013-139504-1

LB-2015-16484

LB-2015-22154

LG-2017-104915

TLARV-2006-11940

Brønnøy Tingrett dom av 17.02.2014, saksnr. 13-093032TVI-BRON

TBERG-2015-69325

6.9 Standarder

Den norske Revisorforening. (2010). ISA 200 Overordnede mål for den uavhengig revisor og gjennomføringen av en revisjon i samsvar med de internasjonale revisjonsstandardene. Hentet fra <https://www.revisorforeningen.no/globalassets/fag/standarder-og-veiledninger/revisjonsstandardene/isa-200-overordnede-mal-for-den-uavhengige-revisor-og-gjennomforingen-av-en-revisjon-i-samsvar-med-de-internasjonale-revisjonsstandardene.pdf>

Originalt utgitt av International Auditing and Assurance Standards Board (2009). Oversatt og utgitt av Revisorforeningen (2010).

Den norske revisorforening. (2010). ISA 240 Revisors oppgaver med og plikter til å vurdere misligheter ved revisjon av regnskaper. Hentet fra

<https://www.revisorforeningen.no/globalassets/fag/standarder-og-veiledninger/revisjonsstandardene/isa-240-revisors-oppgaver-med-og-plikter-til-a-vurdere-misligheter-ved-revisjon-av-regnskaper-pr-18-12-2017.pdf>

Originalt utgitt av International Auditing and Assurance Standards Board (2009). Oversatt og utgitt av Revisorforeningen (2010).

Den norske revisorforening. (2010). ISA 260 (revidert) Kommunikasjon med dem som har overordnet ansvar for styring og kontroll. Hentet fra

<https://www.revisorforeningen.no/globalassets/fag/standarder-og-veiledninger/revisjonsstandardene/isa-260-revidert-kommunikasjon-med-dem-som-har-overordnet-ansvar-for-styring-og-kontroll-pr-18-12-2017.pdf>

Originalt utgitt av International Auditing and Assurance Standards Board (2009). Oversatt og utgitt av Revisorforeningen (2010).

Den norske revisorforening. (2010). ISA 265 Kommunikasjon av mangler i intern kontroll til dem som har overordnet ansvar for styring og kontroll, samt ledelsen. Hentet fra

<https://www.revisorforeningen.no/globalassets/fag/standarder-og-veiledninger/revisjonsstandardene/isa-265-kommunikasjon-av-mangler-i-intern-kontroll-til-dem-som-har-overordnet-ansvar-for-styring-og-kontroll-samt-ledelsen.pdf>

Originalt utgitt av International Auditing and Assurance Standards Board (2009). Oversatt og utgitt av Revisorforeningen (2010).

Den norske revisorforening. (2012). ISA 315 (revidert) Identifisering og vurdering av risikoene for vesentlig feilinformasjon gjennom forståelse av enheten og dens omgivelser.

Hentet fra <https://www.revisorforeningen.no/globalassets/fag/standarder-og-veiledninger/revisjonsstandardene/isa-315-revidert-identifisering-og-vurdering-av-risikoene-for-vesentlig-feilinformasjon-gjennom-forstaelse-av-enheten-og-dens-omgivelse-26-10-2017.pdf>

Originalt utgitt av International Auditing and Assurance Standards Board (2012). Oversatt og utgitt av Revisorforeningen (2012).

Den norske revisorforeningen. (2010). ISA 570 (revidert) Fortsatt drift. Hentet fra

<https://www.revisorforeningen.no/globalassets/fag/standarder-og-veiledninger/revisjonsstandardene/isa-570-revidert-fortsatt-drift.pdf>

Originalt utgitt av International Auditing and Assurance Standards Board (2009). Oversatt og utgitt av Revisorforeningen (2010).

Den norske revisorforeningen. (2010). ISA 700 (revidert) Konklusjon og rapportering om regnskaper. Hentet fra <https://www.revisorforeningen.no/globalassets/fag/standarder-og-veiledninger/revisjonsstandardene/isa-700-revidert-konklusjon-og-rapportering-om-regnskaper.pdf>

Originalt utgitt av International Auditing and Assurance Standards Board (2009). Oversatt og utgitt av Revisorforeningen (2010).

6.10 Nettsider

Lovdata. (16.04.2012). Villfarelse og uvitenhet. Hentet fra https://lovdata.no/artikkel/villfarelse_og_uvitenhet/16

Norsk utvalg for eierstyring og selskapsledelse. (17.10.2018). Eierstyring og selskapsledelse. Hentet fra http://wpstatic.idium.no/nues.no/2018/10/NUES_nor_web_okt2018_2.pdf

Revisorforeningen. (29.06.2017). Revisorbekreftelser. Hentet fra <https://www.revisorforeningen.no/fag/ny-revisorlovgivning/nyheter-ny-revisorlov/revisorbekreftelser/>

7 Vedlegg

Vedlegg 1. Spørsmål til revisor

1. Er det foretatt tilstrekkelige kontrollhandlinger av vesentlige regnskapsposter?
2. Er det innhentet tilstrekkelige revisjonsbevis for vesentlige regnskapsposter?
3. Var omfanget av revisjonen som planlagt?
4. La ledelsen restriksjoner på revisjonen, eller begrenset omfanget av revisjonen?
5. Fikk revisor all den informasjonen og de forklaringer revisor ba om?
6. Hva er de mest vesentlige vurderingsområdene i årsregnskapet?
7. Hvilket område av regnskapet mener revisor har størst risiko for en endring som gir en vesentlig resultatpåvirkning neste år?
8. Ble det foretatt vesentlige korrigeringer i årsregnskapet som følge av revisjonen?
9. Var det noen korrigeringsforslag som følge av revisjonen som ikke ble korrigert?
10. Hvilke rutiner ble gjennomført for å identifisere overflødig varelager eller ukurans?
11. Er det andre forpliktelser eller betingede forpliktelser som ikke er hensyntatt?
12. Foreligger forhold under utvikling som det ikke er nødvendig å medta i årets regnskap, men som muligens må inntas neste år dersom de ikke bedrer seg?
13. Hvis revisor skulle ha utarbeidet årsregnskapet, hva ville revisor gjort annerledes?
14. Har selskapet tatt hensyn til alle revisors forslag vedrørende noteopplysninger? Hvilke av revisors forslag står foreløpig åpne?
15. Hvilke mangler i noteinformasjonen har revisors påpekt som ikke er hensyntatt?

Spørsmål nr. 1 og 2 er egne utarbeide spørsmål basert på «Tamro-dommen» (RG-2003-425).

Spørsmål nr. 3 til 15 er hentet fra Styreboken 2019 av PwC:

<https://www.pwc.no/no/publikasjoner/ledelse-og-utvikling/styreboken-2019.pdf>

Vedlegg 2. Oversikt over gjeldende revisjonsstandarder (ISA)

200-299 Generelle prinsipper, oppgaver og plikter

ISA 200 Overordnede mål for den uavhengige revisor og gjennomføringen av en revisjon i samsvar med de internasjonale revisjonsstandardene

ISA 210 Inngåelse av avtale om vilkårene for revisjonsoppdraget

ISA 220 Kvalitetskontroll av revisjon av regnskaper

ISA 230 Revisjonsdokumentasjon 2016

ISA 240 Revisors oppgaver med og plikter til å vurdere misligheter ved revisjon av regnskaper

ISA 250 Vurdering av lover og forskrifter ved revisjon av regnskaper

ISA 260 Kommunikasjon med dem som har overordnet ansvar for styring og kontroll (revidert)

ISA 265 Kommunikasjon av mangler i intern kontroll til dem som har overordnet ansvar for styring og kontroll, samt ledelsen

300-499 Risikovurdering og håndtering av anslåtte risikoer

ISA 300 Planlegging av revisjon av et regnskap

ISA 315 (revidert) Identifisering og vurdering av risikoene for vesentlig feilinformasjon gjennom forståelse av enheten og dens omgivelser

ISA 320 Vesentlighet ved planlegging og gjennomføring av en revisjon

ISA 330 Revisors håndtering av anslåtte risikoer

ISA 402 Særlige hensyn ved revisjon av en enhet som bruker en serviceorganisasjon

ISA 450 Vurdering av feilinformasjon identifisert under revisjonen

500-599 Revisjonsbevis

ISA 500 Revisjonsbevis

ISA 501 Revisjonsbevis - særlige hensyn knyttet til utvalgte poster

ISA 505 Eksterne bekreftelser

ISA 510 Nye revisjonsoppdrag – inngående balanse

ISA 520 Analytiske handlinger

ISA 530 Stikkprøver i revisjon

ISA 540 Revisjon av regnskapsestimer, herunder estimer på virkelig verdi og tilhørende tilleggsopplysninger 2016

ISA 550 Nærstående parter

ISA 560 Hendelser etter balansedagen 2016

ISA 570 (Revidert) Fortsatt drift

ISA 580 Skriftlige uttalelser 2016

600-699 Bruk av andres arbeid

ISA 600 Særlige hensyn ved revisjon av konsernregnskaper (herunder arbeidet til revisorer i konsernenheter)

ISA 610 Bruk av interne revisorers arbeid revidert

ISA 620 Bruk av arbeidet til en ekspert engasjert av revisor

700-799 Konklusjoner og rapportering

ISA 700 (Revidert) Konklusjon og rapportering om regnskaper

ISA 701 Omtale av sentrale forhold ved revisjonen i den uavhengige revisors beretning

ISA 705 (Revidert) Modifikasjoner i konklusjonen i den uavhengige revisors beretning

ISA 706 (Revidert) Presiseringsavsnitt og avsnitt om «andre forhold» i den uavhengige revisors beretning

ISA 710 Sammenlignbar informasjon – tilsvarende tall og sammenlignbare regnskaper 2016

ISA 720 (Revidert) Revisors oppgaver og plikter vedrørende øvrig informasjon

800-899 Spesialområder

ISA 800 (Revidert) Særlige hensyn ved revisjon av regnskaper utarbeidet i samsvar med rammeverk med spesielle formål

ISA 805 (Revidert) Særlige hensyn ved revisjon av enkeltstående regnskapsoppstillinger og spesifikke elementer, kontoer eller poster i en regnskapsoppstilling

ISA 810 Uttalelser om sammenfattede regnskaper

2000-2699 Forenklet revisorkontroll (ISRE)

ISRE 2400 Oppdrag som gjelder forenklet revisorkontroll av regnskaper

ISRE 2410 Forenklet revisorkontroll av et delårsregnskap, utført av foretakets valgte revisor

3000-3799 Attestasjonsoppdrag (ISAE)

ISAE 3000 (revidert) Attestasjonsoppdrag som ikke er revisjon eller forenklet revisorkontroll av historisk finansiell informasjon

ISAE 3402 - Attestasjonsuttalelser om kontroller hos en serviceorganisasjon

ISAE 3410 - Attestasjonsoppdrag om klimagassrapporter

ISAE 3420 - Attestasjonsuttalelser om sammenstilling av proforma finansiell informasjon inkludert i et prospekt

3800-3999 Attestasjonsoppdrag (SA)

SA 3801 - Revisors kontroll av og rapportering om grunnlag for skatter og avgifter

SA 3802 - Revisors uttalelser og redegjørelser etter selskapslovgivningen

Vedlegg SA 3802-2 Tabellarisk oversikt over krav om erklæringer

4000-4699 Beslektede tjenester (ISRS)

ISRS 4400 - Avtalte kontrollhandlinger

Hentet fra <https://www.revisorforeningen.no/fag/standarder-og-veiledninger/revisjonsstandardene/>